

**ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA TOLOKUSTI SOTKA-
MOSSA -TYÖLLISYYDENHOIDON HANKKEESTA**
Hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuus

Nivala Katja

Opinnäytetyö

Sosiaaliala
Sosionomi AMK

2020

Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Katja Nivala	Vuosi	2020
Ohjaajat	Leena Viinamäki ja Mikko Ravantti		
Toimeksiantaja	Sotkamun kunta / Tolokusti Sotkamossa -hanke		
Työn nimi	Asiakkaiden kokemuksia Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeesta		
Sivu- ja liitesivumäärä	71 + 3		

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää sotkamolaisten työttömien subjektiivinen näkemys Tolokusti Sotkamossa –työllisyydenhoidon hankkeen asiakasvaiikutuksista. Mitkä olivat hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden kokonaisvaltaiset kokemukset hankkeen vaikuttavuudesta ja oliko hankkeen toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Sotkamon kunnan hallinnoima Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hanke. Tutkimuksellinen opinnäytetyöni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tiedonkeruun menetelmänä käytin teemahaastatteluja. Haastatteluihin osallistui kuusi hankkeen asiakasta. Haastattelut toteutin puolistrukturoidun lomakkeen avulla. Aineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisältöanalyysia.

Saamieni tulosten perusteella ilmenee, että hankkeen toimenpiteet tukevat asiakkaita työhön, koulutukseen tai muuhun palveluun hakeutumisessa sekä edistävät asiakkaiden hyvinvointia. Hankkeesta on mahdollista työllistyä myös avoimille työmarkkinoille, mutta vaikka työllistymistä ei tapahtunutkaan, osallistuminen hankkeeseen lisäsi asiakkaiden hyvinvointia. Hankkeen tarjoama yksilöllinen tuki, ohjaus ja apu koettiin tärkeäksi. Tutkitun tiedon mukaan työttömyyden pitkittyminen heikentää työmarkkinavalmiuksia ja aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia hyvinvointiin. Sen takia pitkäaikaistyöttömien tuki ja ohjaus kohti työllistymistä on tärkeää.

Jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia samalla tutkimusmenetelmällä Tolokusti Sotkamossa -hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä. Lisäksi kvantitatiivinen tutkimus toimenpiteiden vaikuttavuudesta isommalle asiakasmäärälle olisi mielenkiintoinen.

Tämän tutkimuksen tuloksia voivat hyödyntää kaikki henkilöt, jotka työskentelevät työllisyydenhoidon parissa. Lisäksi tutkimus antaa tietoa työttömyydestä ja sen kehityksestä sekä auttaa ymmärtämään työttömyyden taustalla olevia moninaisia haasteita ja työttömille tarjottavia työvoimapalveluja.

Social Services
Bachelor of Social Services

Author	Katja Nivala	Year	2020
Supervisors	Leena Viinamäki and Mikko Ravantti		
Commissioned by	The municipality of Sotkamo / Tolokusti Sotkamossa		
Subject of thesis	Clients' experiences in the Tolokusti in Sotkamo - Employment Management Project		
Number of pages	71 + 3		

The purpose of the thesis was to find out the subjective view of the unemployed in Sotkamo about the client effects of the Tolokusti in Sotkamo employment management project. What were the overall experiences of the clients involved in the project about the effectiveness of the project and did the project's measures have a welfare-promoting effect? The thesis was commissioned by the Tolokusti in Sotkamo Employment Management project managed by the municipality of Sotkamo. The research thesis was a qualitative research. As a data collection method, thematic interviews were used. Six clients of the project participated in the interviews which were conducted using a semi-structured form. As a method of data analysis was a data-based content analysis.

Based on the results, it seems the project's measures support clients in applying for a job, training or other service, as well as promote the well-being of clients. It was also possible to find a job in the open labor market during the project, but even no work was found, participation in the project increased the well-being of the clients. The individual support, guidance and assistance provided by the project was felt to be important. According to the studied data, the prolonged unemployment undermines labor market skills and causes negative effect on well-being. Because of that, all the support and guidance for the long-term unemployed towards employment is important.

As a further research topic, the long-term effectiveness of the measures of the Tolokusti in Sotkamo project could be studied using the same research method. In addition, a quantitative study of the effectiveness of the measures for a larger number of clients would be interesting.

The results of this research can be used by anyone working in employment management. In addition, the research provides information on unemployment and its development, as well as helps to understand the various challenges underlying unemployment and the employment services provided to the unemployed.

Key words active social policy, unemployment, welfare

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖN METODOLOGINEN TOTEUTTAMINEN	8
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä	8
2.2	Opinnäytetyön kohderyhmä	10
2.3	Opinnäytetyön menetelmä	11
2.4	Aineiston keruu ja analyysi	11
2.5	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	14
3	SOSIAALI- JA TYÖVOIMAPOLITIIKKA	17
3.1	Sosiaali- ja työvoimapolitiikan tavoitteet	17
3.2	Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys	23
3.3	Pitkäaikaistyöttömyys yhteiskunnallisena ongelmana	34
3.4	Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen	35
4	KIRJALLISUUS- JA HANKEKATSAUS VAIKEASTI TYÖLLISTYVIEN TYÖLLISTYMISEN HAASTEISTA	38
4.1	Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus	38
4.2	Tolokusti Sotkamossa -työllisyshoidonhanke	45
4.3	Tolokusti Sotkamossa -hankkeen tavoitteet.....	46
4.4	Tolokusti Sotkamossa -hankkeen yhteistyökumppanit.....	48
5	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOKSET	49
5.1	Toimenpiteiden vaikuttavuus.....	49
5.2	Vaikutukset hyvinvointiin.....	51
5.3	Tolokusti Sotkamossa -hankkeen merkitys	52
5.4	Tuki, ohjaus ja moniammatillinen yhteistyö	54
5.5	Tutkittavien odotukset ja palaute Tolokusti Sotkamossa -hankkeesta .	56
5.6	Opinnäytetyön tulosten pohdinta ja johtopäätökset	57
6	POHDINTA.....	64
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	71

ALKUSANAT

Haluan kiittää opinnäytetyöhöni osallistuneita Tolokusti Sotkamossa -hankkeen hankehenkilöstöä sekä haastatteluihin osallistuneita hankkeen asiakkaita.

1 JOHDANTO

Työttömyys sisältää taloudellisen vajoamisen riskin, aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä ja huono-osaisuutta sekä vähentää verotuloja ja kasvattaa valtion menoja. Alasalmen ym. (2019, 29) mukaan työttömyyden laajat kokonaiskustannukset valtiolle koostuvat suorista ja epäsuorista kustannuksista, jotka olivat vuonna 2016 yhteensä yli 10 miljardia euroa. Työttömyys siis rasittaa merkittävästi valmiiksi alijäämäistä julkista taloutta. Työttömyyden aiheuttamia ns. sosiaalisia haittoja ja kustannuksia on vaikeaa mitata rahassa. Työttömyyden yhteyksiä ja seurauksia fyysiseen sekä psyykkiseen terveyteen on kuitenkin tutkittu suhteellisen laajasti.

Opinnäytetyöni aiheen valikoitumisen tärkeä kriteeri oli tutkimuksen hyödyllisyys ja aiheen ajankohtaisuus. Työllisyysasteen nostaminen ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämien ovat hallituksen keskeisimpiä tavoitteita. Työllisyydenhoidon kuntakokeilujen valmistelujen myötä, vastuu heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyden hoidosta on siirtymässä kunnille. Olen kiinnostunut hankkeiden toiminnan vaikuttavuudesta työllisyydenhoidossa, joten opinnäytetyön aiheeksi valikoitui Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidonhankkeen toimenpiteiden vaikuttavuuden selvittäminen asiakkaiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoite on hakea vastausta tutkimuskysymykseen, tukevatko Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen toimenpiteet osallistuneiden asiakkaiden työllistymistä tai koulutukseen hakeutumista sekä onko hankkeen toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia.

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi Sotkamon kunta, joka toteutti kolmivuotisen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittaman Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen vuosina 2017–2020. Hankkeen tavoitteena oli tukea sotkamolaisten työttömien työnhakijoiden työpolkuja eri toimenpiteiden avulla ja saada heidät palaamaan työmarkkinoille. Tavoitteena oli myös selkeyttää kunnan omia toimintatapoja työttömän työnhakijan näkökulmasta ja kehittää kunnan omaa roolia työllisyyden hoidon toimijakentässä. Hanke myös haastoi voimakkaasti alueen työnantajat mukaan tarjoamaan avoimia työpaikkoja. Sotkamo sijaitsee Kainuussa ja sen asukasluku on reilut 10 300 asukasta.

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden omia kokemuksia hankkeen vaikutuksista ja saada subjektiivinen kokonaisnäkemys hankkeen asiakasvaikutuksista. Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hanke päättyi 31.7.2020. Tutkimuksen tarkoitus ei ollut Tolokusti Sotkamossa -hankkeen loppuarviointi vaan uuden hyödyllisen yksityiskohtaisemman lisätiedon tuottaminen, jota pystytään hyödyntämään jatkossa hankkeiden kehittämisessä. Tuotettu tieto kylläkin tukee päättyneen hankkeen loppuarviointia.

Opinnäytetyössäni keskeisiä aiheita ovat pitkäaikaistyöttömyys, hyvinvointi ja asiakkaiden kokemukset Tolokusti Sotkamossa -hankkeeseen osallistumisesta. Työttömyyttä esiintyy Suomessa laajasti ja siihen on etsitty eri ratkaisukeinoja, kuten esimerkiksi jo kumotulla työttömyysturvan aktiivimallilla. Kaikkialla Suomessa toimii jatkuvasti useita työllistämishankkeita tukemassa pitkäaikaistyöttömien työllistymistä. Eri kohderyhmille suunnattuja työllistämishankkeita on tutkittu valtakunnallisesti ja opinnäytetöissä. Pitkittyneen työttömyyden tiedetään heikentävän työmarkkinavalmiuksia ja aiheuttavan negatiivisia vaikutuksia yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Pitkällä tähtäimellä työttömien työllistymiseen ja elämänhallintaan panostaminen oikeiden toimintojen kautta maksaa kustannukset takaisin.

Opinnäytetyöni teoreettisen pohjan keskeiset käsitteet ovat: hyvinvointi, työttömyys ja työvoimapolitiikka. Viitekehystenä toimii aktiivinen sosiaalipolitiikka. Käsitteiden sosiaali- ja työvoimapolitiikan nousua ja tavoitteita sekä sosiaalipolitiikkaa hyvinvoinnin näkökulmasta. Pitkäaikaistyöttömyyden ymmärtämiseksi paneudun työssäni työttömyyden määritelmiin ja muotoihin sekä esittelen työttömyyden kehittymistä Suomessa tilastotietoihin pohjautuen. Vaikeasti työllistyvien työllistymisen haasteita tarkastelen kirjallisuus- ja hankekatsauksen avulla.

2 OPINNÄYTETYÖN METODOLOGINEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyöni tarkoitus on tuottaa tietoa Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden kokonaisvaltaisista subjektiivisista kokemuksista hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tavoitteena opinnäytetyössäni on tuottaa hyödyllistä tietoa Sotkamon kunnalle käytettäväksi. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia hyödyntäen Sotkamon kunta voisi kehittää omien hankkeiden toimintatapoja ja omaa toimijuuttaan työllisyydenhoidossa. Opinnäytetyöni tuottamalla tiedolla osallistujien kokemuksista hankkeen aikana saadusta ohjauksesta ja tuesta on merkitystä työllisyydenhoidon ohjauksen kehittämiseksi. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka kohderyhmänä ovat sotkamolaiset hankkeeseen osallistuneet työttömät. Opinnäytetyöni tehtävänä on selvittää Tolokusti Sotkamossa -hankkeen asiakkaiden kokemukset hankkeesta. Rajasin aiheen näkökulman kannalta tarkoituksenmukaisesti, määrittelemällä opinnäytetyön tutkimuskysymykset yksiselitteisesti. Asetin tavoitteeni realistisiin mittasuhteisiin, ettei opinnäytetyön tutkimustehtävä leviä liian laajaksi. Tarkastelin tehtävää toteuttamisen eri vaiheissa ja muutin sitä vielä aineiston analyysivaiheessa.

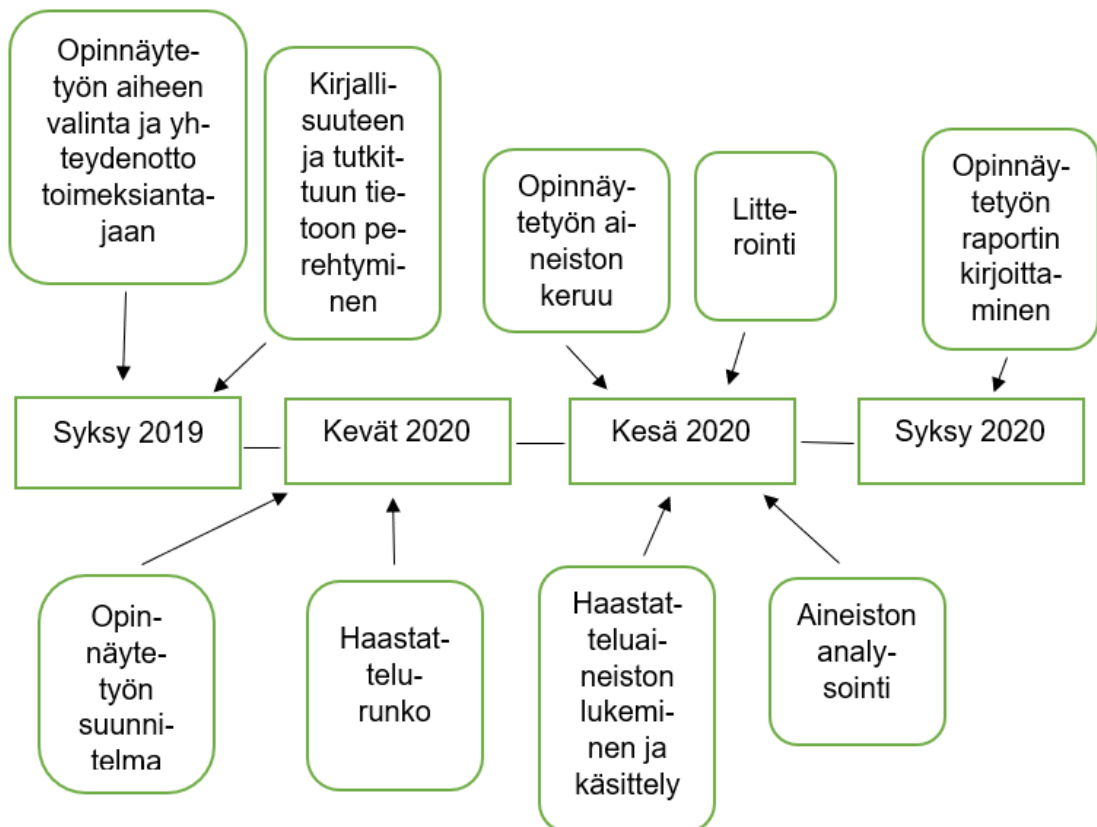
Selvitän vastauksia seuraaviin opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin:

1. Tukevatko Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen toimenpiteet osallistuneiden asiakkaiden työllistymistä, koulutukseen tai palveluun hakeutumista?
2. Onko hankkeen toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia?
3. Onko hankkeeseen osallistumisella merkitystä pitkäaikaistyöttömien toimintakykyyn, arkeen ja taloudelliseen tilanteeseen?
4. Mitkä ovat hankkeeseen osallistuneiden kokemukset hankkeen aikana hankkeen henkilöstöltä saadusta ohjauksesta ja tuesta sekä moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta?

Opinnäytetyön suunnittelemisen aloitin syksyllä 2019 ottamalla yhteyttä toimeksiantajaan. Tapaamispalaverin pidimme marraskuussa, jonka jälkeen palautin

ideapaperin hyväksyttäväksi. Opinnäytetyön tekemisen aloitin perinteisessä järjestyksessä lukemalla laaja-alaisesti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Perehtymällä kirjallisuuteen ja aiempaan tutkittuun tietoon opinnäytetyöni tehtävä tarkentui. Opinnäytetyön suunnitelman ja haastattelurungon teemahaastatteluja varten tein keväällä 2020. Opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen hain kohteorganisaatiolta tutkimusluvan, jonka sain toukokuun alussa. Toimeksiantosopimuksen allekirjoitimme samaan aikaan. Toimeksiantajan kanssa sovimme oikeudet, periaatteet, vastuut ja velvollisuudet sekä aineistojen käyttöoikeuksiin ja säilyttämiseen liittyvät asiat.

Kuvioon 1 olen kuvannut opinnäytetyöprosessini etenemisen. Opinnäytetyöni tein yksin, koska koin sen itselleni mielekkäimmäksi toimintavaksi. Minulla ei ole aikaisempaa kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja tämä on ensimmäinen tekemäni opinnäytetyö. Päätökseeni toimia yksin vaikutti lisäksi se, etteivät muut ryhmäläiset ole tekemässä opinnäytetyötä Kainuussa.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin eteneminen.

Opinnäytetyöni etenemisen vaiheita ovat opinnäytetyön aiheen valinta, kirjallisuuteen ja aikaisempaan tutkittuun tietoon perehtyminen, opinnäytetyön suunnitelman ja teemahaastattelurungon tekeminen, aineiston keruu ja auki kirjoittaminen sanatarkasti, aineiston lukeminen, käsittely ja analysointi sekä opinnäytetyön raportin kirjoittaminen. Opinnäytetyön aineiston keruusta, käsittelystä ja analysoimisen vaiheista on kerrottu tarkemmin luvussa 2.4.

2.2 Opinnäytetyön kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmänä on Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeeseen ajalla 1.8.2017-31.7.2020 osallistuneet työttömät työnhakijat. Tutkimuksen haastatteluihin osallistui kuusi hankkeen asiakkaana ollutta henkilöä. Yksityisyyden vuoksi, hankehenkilöstö jakoi ensin kaikki hankkeeseen osallistuneet 107 asiakasta eri hankepolkujen mukaisiin ryhmiin. Hankehenkilöstö arpoi kaikkien hankepolkujen ryhmistä kohdehenkilöt tutkimukselle ja kysyi arvotuilta asiakkailta kiinnostuneisuutta tutkimukseen osallistumisesta sekä luvan puhelinumeron luovuttamiseen yhteydenottoani varten. Huhtikuun 2020 lopussa sain hankehenkilöstöltä listan 21 henkilön yhteystiedoista. Suoritin vielä itse arvonnin jokaisen hankepolun ryhmän sisällä, heistä valikoitui kuuden haastateltavan kohderyhmä tutkimukselle. Otin yhteyttä jokaiseen valikoituneeseen hankeosallistujaan puhelimitse toukokuussa, kerroin opinnäytetyön tarkoituksen ja menetelmän. Kaikki lupautuivat haastateltaviksi, joten sovimme samalla kaikkien haastateltavien kanssa haastattelupäivämäärän kesäkuulle ja kellonajan, jolloin soitan osallistujille. Tiedustelin jokaiselta haastateltavalta samalla sopivaa tapaa lähettää allekirjoitettavaksi suostumuslomake (Liite 1) opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta ja lähetin sen sovitulla tavalla. Yksi haastateltava perui osallistumisensa, joten arvoin kesäkuussa vielä hankehenkilöstön nimilistalta yhden haastateltavan lisää. Otin yhteyttä häneen puhelimitse, kerroin opinnäytetyön tavoitteen ja menetelmän. Hankeosallistuja suostui haastatteluun, ajankohdaksi soitolleni sovimme heinäkuun alun ja lähetin hänelle suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi. Näin valikoitui lopullinen kuuden henkilön kohderyhmä opinnäytetyöhön.

2.3 Opinnäytetyön menetelmä

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa muuttujat eli mitattavien ominaisuuksien väliset suhteet ja erot ovat monimutkaisia, toisiinsa kietoutuneita ja hankalasti mitattavia. Yleensä kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei puhutakaan muuttujista vaan ilmiöiden tason ja menetelmätasojen erottamisesta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 55). Glesnen ja Peshkinin (1992) tulkinnan mukaan laadullinen tutkimus pyrkii kontekstuaalisuuteen, tulkinnaan ja toimijoiden näkökulman käsittämiseen. Todellisen elämän kuvaaminen sisältäen kuvan moninaisesta todellisuudesta toimii lähtökohtana tutkimukselle. Laadullisen tutkimuksen piirteinä korostuvat kokonaisvaltainen tiedonhankinta, ihmiset tiedonantajina, induktiivinen päättely aineiston monitahoiseen ja yksityiskohtaiseen tarkasteluun, teemahaastattelu metodina tutkittavien äänen esiin tuomiseksi, tarkoituksenmukainen kohderyhmä, tutkimussuunnitelman muotoutuminen edetessään ja aineiston tulkinta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.) Tuomi ja Sarajärvi (2012) painottavat teoksessaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa teorian merkitystä (Tuomi & Sarajärvi 2012, 18). Opinnäytetyön menetelmän valinnan tein opinnäytetyön tutkimuskysymyksien ja niihin hankittavan aineiston sekä opinnäytetyön teorian ja viitekehyksen pohjalta. Laadullinen tutkimus on paras menetelmä vastauksien saamiseksi ihmisten subjektiivisista kokemuksista, mitä he ajattelevat, kokevat ja tuntevat. Opinnäytetyön menetelmänä aineiston hankinnassa käytin teemahaastattelua, jonka toteutin puhelinhaastatteluna.

2.4 Aineiston keruu ja analyysi

Kirjallisuuskatsaus loi teoreettisen perustan aineiston keräämiselle opinnäytetyötäni varten. Aineistonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua, saadakseni kokonaisvaltaisen ymmärryksen hankeosallistujien elämästä ja subjektiivisista kokemuksista. Tutkimushaastattelussa tutkijan tehtävänä on kertoa eteenpäin kuvaa tiedon tuottajien ajatuksista, kokemuksista, tunteista ja käsityksistä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 41). Eroja tutkimushaastatteluun syntyy enimmäkseen strukturointiasteen perusteella eli miten tiukasti kysymykset on muotoiltu ja minkä verran haastattelija tilannetta jäsentää. Haastattelulajit voidaan luokitella kolmeen

pääluokkaan: lomakehaastatteluun, strukturoimattomaan haastatteluun ja puolistrukturoituun haastatteluun, jota kutsutaan teemahaastatteluksi. Teemahaastattelulla korostetaan metodologisesti ihmisten antamia omia tulkintoja ja merkityksiä asioille sekä merkityksien syntymiselle vuorovaikutuksen kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–48). Teemahaastattelussa ei ole tarkkaa muotoa kysymyksille ja järjestykselle, mutta se ei ole niin vapaa kuin strukturoimaton haastattelu. Teemahaastattelu on joustava tapa saada tietää mitä ihminen ajattelee, keskustelussa kysymyksen järjestystä voi muuttaa, tehdä tarkentavia kysymyksiä ja selvittää sanamuotoja riittävän tiedon saamiseksi haastateltavilta (Tuomi & Sarajärvi 2012, 72–73).

Aineiston analyysitavan valitsin jo ennen aineistonkeruuta, jota pystyin käyttämään ohjenuorana suunnitellessani haastatteluja ja niiden purkamista. Aineistonkeruuta varten laadin teemaan liittyvistä kysymyksistä puolistrukturoidun lomakkeen haastattelujen joustavuuden toteutumiseksi (Liite 2). Kysymyksen suunnittelussa hyödynsin teoretietoa ja aiemmin tehtyjä opinnäytetöitä. Kokosin ja sovitin niistä oman tutkimukseni kohderyhmälle sopivia hyviä kysymyksiä. Haastattelun tavoitteena minulla oli päästä pintaa syvemmälle ja saada mahdollisimman yksityiskohtaisesti haastateltavien näkökulmasta selville, mitä mieltä tutkittavat ovat. Alun perin tarkoitukseni oli toteuttaa teemahaastattelu yksilöhaastatteluna kasvotusten, mutta haastattelujen toteuttamisen ajankohtana vallitsevan Covid-19-pandemian ja hallituksen antamien suosituksien vuoksi toteutin haastattelut puhelimitse. Tein ensin yhden testihaastattelun, jolla testasin haastattelurungon toimivuutta ja sain tutkijana kokemusta puhelinhaastattelun tekemisestä. Testihaastattelun jälkeen huomasin, että haastattelurunkoa oli tarpeen hieman muokata saadakseni tarkemmin tietoa opinnäytetyöni tutkimuskysymykseen.

Haastattelut aloitin viikolla 23 ja viimeisen haastattelun tein viikolla 27. Toteutin haastattelut soittamalla tutkittaville aiemmin sovittuina ajankohtina ja tallensin haastattelut litterointia varten. Tallennetut haastattelut purin ja tarkastelin aineistoa jokaisen haastattelun jälkeen ennen seuraavaa haastattelua. Haastattelujen auki kirjoittaminen sanasta sanaan oli hidasta ja työlästä puuhaa. Haastatteluissa tuli myös epärelevanttia materiaalia opinnäytetyöni aiheen kannalta, mutta koen sen kuitenkin parantavan minulle tutkijana tutkittavien näkökulman ymmärtämistä.

Tutkimusstrategiaksi ja analyysitavaksi tutkimuksessa valitaan paras tapa tuottamaan tietoa tutkimuksen kohteesta ja vastaamaan parhaimmalla mahdollisella tavalla tutkimukselle määriteltyihin kysymyksiin ja tehtäviin. Laadullisen aineiston käsittely on monivaiheinen aina analyysistä synteesiin. Hirsjärvi ja Hurme (2000) toteavat teoksessaan, että analyysin pohja on aineiston kuvaileminen. Kuvailemisella he tarkoittavat sitä, että tavoitteena on kartoittaa henkilöiden, ilmiöiden tai kohteiden ominaisuuksia taikka piirteitä. Ilmiön sijoittaminen oikeaan aikaan ja paikkaan, johon se kuuluu, on tärkeää kuvauksissa. Haastatteluaineiston yksinkertaistamista, tiivistämistä ja tulkintaa varten aineiston luokittelu on tärkeää pohjan tai kehyksen luomiseksi, jonka varassa voi vertailla esimerkiksi aineiston osia toisiinsa tai tyyppitellä tapahtumia. Aineiston yhdistelyssä etsimme luokkien välille samankaltaisuuksia, säännönmukaisuuksia tai niiden vaihteluja sekä poikkeavia tapahtumia tai ilmiöiden välisiä yhteyksiä. Erityisesti kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston analyysissä tutkijan tavoitteena ovat onnistuneet tulkinnat. Tulkintaa tehdään monissa vaiheissa kaikkien osallistujien toimesta. Haastateltava tulkitsee tutkijan kysymyksiä, tutkija tulkitsee haastateltavan tulkintoja ja lukija tulkitsee tutkijan tulkintoja. Tulkintaa tehdään kvalitatiivisessa tutkimuksessa koko tutkimusprosessin ajan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145–152.)

Laadullisen tutkimuksen analyysi alkaa monesti jo haastattelutilanteessa ja tutkija käyttää induktiivista tai abduktiivista päättelyä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136). Aineiston analyysimenetelmänä käytin aineistolähtöistä sisältöanalyysia, jossa pyritään kuvaamaan aineiston sisältö sanallisesti. Toteutin aineistolähtöisen sisältöanalyysin kolmivaiheisena prosessina: aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen. Haastattelut kuuntelin ja litteroin eli kirjoitin ne auki sanatarkasti haastattelujen toteuduttua. Analyysiä varten luin litteroidut haastattelut useamman kerran ja perehdyin sisältöön. Etsin pelkistetyt ilmaukset alleviivaten ne. Seuraavassa vaiheessa listasin pelkistetyt ilmaukset ja etsin niistä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Sitten yhdistelin pelkistetyt ilmaukset ja muodostin niistä alaluokkia. Seuraavaksi yhdistelin alaluokat ja muodostin niistä yläluokkia. Viimeisenä yhdistin yläluokat ja muodostin kokoavan käsitteen. Aineiston analysointi antoi tulokset, joista pääsin johtopäätöksien tekemiseen.

2.5 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys ja luotettavuus on tärkeää ja olen ottanut ne huomioon opinnäytetyöni kaikissa vaiheissa aina aiheen valinnasta opinnäytetyön tutkimustuloksiin. Opinnäytetyötä tehdessäni olen ajatellut lukijoita ja tutkimuksen kohteita. Yleinen tutkimusetiikka ja lainsäädäntö, kuten tietosuojalaki (1050/2018), liittyvät tutkimusaineiston keräämiseen, käsittelyyn ja säilyttämiseen. Tietosuoja turvaa ihmisten henkilötietojen asianmukaisen käsittelyn toteutumisen ja yksityisyyden kunnioittamisen (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2020). Opinnäytetyössäni noudatin tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita ja seurasin tarkasti henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvää lainsäädäntöä. EU:n tietosuoja-asetuksen mukaisesti kirjasin ja säilytin tiedot huolellisesti lukitussa kaapissa, noudatin luottamuksellista salassapito- ja vaitiolovelvollisuutta sekä tuhosin tiedot asianmukaisesti silppurilla. Tutkittavien tuntemattomana pysyminen on erittäin tärkeää tietosuojalain, hyvän tieteellisen käytännön ja tutkimusetiikan kannalta.

Hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu toimia tiedeyhteisön toimintatapojen mukaisesti, valita eettisesti kestävä tutkimusmenetelmä ja huomioida muut jo aiheesta kirjoittaneet tai aihetta tutkineet. Hyvän tutkimuskäytännön vaatimuksena on myös, että tieteelliset vaatimukset toteutuvat tutkimusprosessin suunnittelun, toteutuksen ja raportoinnin aikana. Koko opinnäytetyöprosessin toteuttamisen aina suunnittelusta raportointiin olen pyrkinyt tekemään asiallisesti. Lähteiden käyttö on asiallista ja tarkoituksenmukaista noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä. (Viinamäki & Saari 2007, 13–17.) Hankehenkilöstön suorittamalla kohderyhmän arvonnalla ja tutkijan suorittamalla lopullisen tiedonantajien arvonnalla suljettiin pois osallistujien valikoimisen mahdollisuus, jolla olisi voinut vaikuttaa tietynlaisien vastaajien ja vastauksien hakemiseen. Arpomalla vältettiin näin ollen haastateltavien valikoiminen ja tuloksien manipulointi. Näin saatiin tutkimukseen luotettavuutta. Kaikkiin tutkittaviin otin yhteyttä henkilökohtaisesti puhelimitse toimien inhimillisesti ja kunnioittavasti. Esittelin itseni ja kerroin olevani Lapin ammattikorkeakoulusta. Kerroin selkeästi kaikille tiedon tuottajille, miksi soitan juuri hänelle, mistä opinnäytetyössäni on kysymys, tavoitteet ja menetelmät. Painotin myös opinnäytetyön haastatteluihin osallistumisen anonyymiyttä, vapaaehtoisuutta ja kerroin mahdollisuudesta keskeyttää osallistuminen sekä tutkittavan mahdollisuudesta kieltää itseään koskevan aineiston käyttäminen. Informoin

osallistujia tietojen keräämistavasta ja siitä, että saatua tietoa käytetään vain tämän opinnäytetyön tekemiseen. Kerroin myös aineiston luottamuksellisesta säilyttämisestä ja etten luovuta kerättyjä tietoja kenellekään eteenpäin sekä asianmukaisesta hävittämisestä silppurilla opinnäytetyön valmistuttua.

Kysyin suostumuksen osallistumiseen kaikilta haastateltavilta ja he allekirjoittivat kirjallisen suostumuksen (Liite 1). Ennen puhelinhaastattelun aloittamista kerroin kaikille tutkittaville nauhoittavani haastattelun, tämä sopi kaikille. Litteroin haastattelun ja säilytin aineistoa lukitussa kaapissa niin, ettei kukaan muu päässyt käsiksi aineistoon. Opinnäytetyön tutkimustuloksineen olen tehnyt ja esittänyt niin, ettei opinnäytetyöhön osallistuvien henkilöiden, heidän perheiden tai samassa taloudessa asuvien henkilöllisyys ole tunnistettavissa suoraan, välillisesti tai epäsuorasti minkään tiedon kautta missään opinnäytetyöprosessin vaiheessa (Viinamäki & Saari 2007, 20). Huomioin eettiset periaatteet, kunnioitin haastatteluun osallistuvien henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä, enkä vahingoittanut osallistujia. Noudatin rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa.

Opinnäytetyöni tärkeä elementti on luotettavuus. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus on kokonaisuus, jossa sisäinen johdonmukaisuus painottuu. Tutkimuksen kohde ja tarkoitus, oma sitoumus, aineiston keruu, tutkimuksen tiedonantajat, tutkija-tiedonantaja-suhde, tutkimuksen aikataulu, aineiston analyysi, tutkimuksen luotettavuus ja raportointi pitää olla suhteessa toisiinsa. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 140–141.) Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan yksityiskohtaisen tarkka selostus tutkimuksen kaikkien vaiheiden toteutumisesta. Analyysia tehdessä on merkittävää luokittelujen tekeminen, niiden kuvaaminen ja perusteiden esittely lukijalle. Tutkijan pitää myös kertoa perustelunsa mihin tulokset ja päätelmät perustuvat. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.)

Opinnäytetyön luotettavuuden lisäämistä tavoittelin jo etukäteen tekemällä hyvän haastattelurungon. Haastatteluvaiheessa laadun varmistamiseksi hankin uuden tallentimen, taatakseni hyvän tallenteiden kuuluvuuden aineiston purkamiseen. Pidin myös haastattelupäiväkirjaa, johon kirjasin muistiin vuorovaikutuksen kautta tulleita havaintoja. Havaintojen luotettavuuden ja puolueettomuuden var-

mistamiseksi pyrin ymmärtämään ja kuulemaan tiedonantajia itsenään. Eettisyyden ja luotettavuuden vaalimisessa opinnäytetyön prosessin aikana olen mielestäni onnistunut hyvin.

Opinnäytetyön luotettavuuden toteutumiseksi olen selostanut tarkasti kaikki opinnäytetyön toteutumisen vaiheet. En ole antanut omien oletuksien, asenteen ym. vaikuttaa tekemisen luotettavuuteen. Olen kertonut selvästi ja totuudenmukaisesti aineistonkeruun toteutuksen, ajankäytön, virhetulkinnat ja oman itsearvioinnin toteutumisesta. Mitä olen opinnäytetyössäni tehnyt ja miten päädyin saamiini tuloksiin. Esittelen lukijalle, millä perusteella teen tulkintani tuloksista ja vien saamani vastaukset teoreettiselle tasolle. Opinnäytetyöprosessin olen tehnyt läpinäkyväksi niin, että eettisten kysymysten huomioiminen ja arvioiminen on mahdollista.

Opinnäytetyöprosessin aikana kohtasin pari haastetta. Oma kokemattomuus tutkijana asetti haasteita koronatilanteen takia puhelimitse tehdyille haastatteluille. Vuorovaikutuksesta jäi puuttumaan nonverbaalinen viestintä eli kaikki muut viestinnän elementit paitsi kieli. Aloittelevana tutkijana koen, että tutkittavien havainnoiminen olisi kasvokkain tapahtuneessa haastattelussa ollut tehokkaampaa. Haastatteluissa tuli myös paljon materiaalia, joka oli osittain epärelevanttia opinnäytetyön aiheen kannalta. Materiaali lisäsi rutkasti tarkasti sanasta sanaan auki kirjoitettavan aineiston määrää. Kirjoitin kaikki haastattelut kuitenkin kokonaisuudessaan tarkasti auki, pyrin sillä saamaan tutkittavien tulkintojen lähtökohtia ja näkökulmia paremmin ymmärrettäviksi. Koen siinä onnistuneeni ja sen osittain kompensoineen nonverbaalisen viestinnän puuttumista havaintojen tekemiseksi.

3 SOSIAALI- JA TYÖVOIMAPOLITIikka

3.1 Sosiaali- ja työvoimapolitiikan tavoitteet

Suomalaisen sosiaalipolitiikan kehittymisessä näkyvät elämäntavan ja kulttuurin kehittyminen. Maatalousyhteiskunnasta siirryttäessä teollisuusyhteiskuntaan ja siitä edelleen 1980-luvusta eteenpäin palveluyhteiskuntaan, jonka lisäksi puhutaan informaatioyhteiskunnasta työmarkkinoiden ja työelämän muuttumisen takia, sosiaalipolitiikka oli keskeisessä roolissa. (Ihalainen & Kettunen 2016, 19–22.) Sosiaalipolitiikan rakentaminen aloitettiin alun perin köyhien ihmisten olojen parantamiseksi (Saari 2011, 213). Sodan loppumisesta 1990-luvun alkuun alettiin luoda julkisia hyvinvointipoliittisia järjestelmiä kunnianhimoisemmin tavoittein. Toimeentuloturva muuttui, perustettiin kansaneläke- ja lapsilisäjärjestelmä, kunnanlääkärijärjestelmä vakiintui ja sosiaalihuollon palvelut lisääntyivät. Toisen maailmansodan aikana ja jälkivuosisikymmeninä luotiin juuret hyvinvointivaltioprojektille, joka lähti liikkeelle toden teolla 1970- ja 1980-luvuilla. (Anttonen & Sipilä 2009, 58–63.) Yhteistyön lisääntyessä EU:n kanssa, aktiivisen sosiaalipolitiikan käsite rantautui Suomeen.

Universalismin periaate alkoi näkyä 1960-luvulla hoivapalvelujen järjestämisessä, tultaessa 1990-luvulle kansalaiset saivat subjektiivisen oikeuden tiettyihin palveluihin. Perustuslaki tuo esiin universalismia taatessaan jokaiselle ihmiselle oikeuden välttämättömään perustoimeentuloon ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin (Perustuslaki 731/1999 2:19 §). 2000-luvun sosiaalipolitiikka pyrkii auttamaan asiakaslähtöisesti ja aktivoimaan asiakkaat omien voimavarojen hyödyntämiseen. Sotepalveluiden tuottajina yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden osuus on kasvanut sekä sosiaali- ja terveydenhuolto on uudistunut. Nykyajan aktiivivan sosiaalipolitiikan haasteena on epätasainen aluekehitys ja väestön vanheneminen. Taloudellinen huoltosuhde heikkenee, työssä käymättömien määrä suhteessa työssä käyviin kasvaa. (Ihalainen & Kettunen 2016, 26–27.)

Sosiaalipolitiikka voidaan jakaa kolmeen hallinnolliseen lohkoon: työpolitiikkaan, sosiaaliturvapolitiikkaan ja sosiaalipolitiikan erilliskysymyksiin. Sosiaalipolitiikan hallinnolliset lohkot kuvaavat ihmisten ja väestöryhmien elämänalueita, joiden

hallinnassa voi olla haasteita ja tuen tarpeita. Sosiaalipolitiikka ja sosiaaliturvajärjestelmä toimivat ja tapahtuvat pääasiallisesti vuorovaikutussuhteessa ihmisten ja eri väestöryhmien parissa. Sosiaalipolitiikalla pyritään parantamaan ihmisten sisäistä ja ulkoista elämänhallintaa sekä hyvinvointia. Sisäinen elämänhallinta käsittää ihmisten omat valmiudet ja toimintatavat kohdata ja käsitellä vaikeuksia ja paineita sekä niistä selviytymistä tulevaisuudessa. Ulkoisen elämänhallinnan voidaan sanoa liittyvän ympäristön mahdollisuuksiin tukea ihmisten kykyä käsitellä sisäisen elämänhallinnan koettuja paineita ja vaikeuksia. (Raitasalo 1995, 11–12.) Sosiaalipolitiikan eri osa-alueita ovat asunto-, työllisyys-, tulonsiirto-, koulutus-, kulttuuri-, kuluttajansuoja- ja ympäristöpolitiikka sekä sosiaali- ja terveydenhuolto. Julkisen sektorin vahvuus, universaalisuusperiaate, yhdenvertaisuus ja melko raskas verotus kuuluvat Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon (Ihalainen & Kettunen 2016, 32). Vastikkeeton sosiaaliturva on ollut yhtenä ydinasiiana hyvinvointivaltioajattelussa. Ajattelutapa ja toiminta ovat muuttuneet viime vuosina vastikkeellisen sosiaaliturvan suuntaan, vaatien kansalaisia itse tekemään jotain saadakseen tukea. Aktiivinen sosiaalipolitiikka arvioi uudelleen sosiaaliturvan ja työn välisiä suhteita.

Sosiaalipolitiikan tarkoitus hyvinvoinnin näkökulmasta on edistää hyvinvointia, pyrkien takaamaan väestölle elintaso, turvallisuus ja viihtyvyys sekä poistamaan eriarvoisuutta ja parantamaan tasa-arvoa eri lähtökohdissa oleville ihmisille. Sosiaalipolitiikka on siis elämänlaadun, hyvinvoinnin, hyvän elämän ja onnellisuudenkin politiikkaa (Saari 2011, 131). Sosiaalipolitiikka korostaa ihmisen ja yhteiskunnan arvoja. Yhteiskunnan tehtävä sosiaalipolitiikassa on ohjata markkinoiden ja kotitalouksien toimintaa kohti sosiaalisia päämääriä, joita ne eivät omatoimisesti kykene tuottamaan tarpeidensa mukaisella tavalla (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [THL] 2020). Sosiaalipolitiikan vaikutukset hyvinvointiin ulottuvat sosiaaliturvaan ja -palveluihin, hyvinvoinnin kokonaisuuteen, elämän laatuun sekä palvelurakenteeseen. Sosiaalipolitiikan mukaan on olemassa resurssiperäinen ja tarvelähtöinen hyvinvointi. Hyvinvoinnissa resurssiperusteinen elintaso määritellään yksilön voimavarojen mukaan, joilla hän voi tietoisesti hallinnoida elinolojaan. Niitä ovat esim. varallisuus, sosiaaliset suhteet ja sisäiset toimintaresurssit. (Raitasalo 1995, 20–21.) Resurssiperäisen sosiaalipolitiikan tarkoituksena on an-

taa tai tarjota ihmisille erilaisia voimavaroja. Näitä ovat mm. koulutuksen ja erilaisten tukien sekä asumisen tukitoimien tarjoaminen. Käytännössä sosiaalipoliittikan päämääriin pyritään sosiaalietuuksien, palveluiden ja työlainsäädännön avulla (THL 2020).

Kuviossa 2 näkyy Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) strategia 2030 yhtenäisestä yhteiskunnasta sekä tasapuolisesta hyvinvoinnin turvaamisesta sukupolvilta toisille. Visiossa strategiset tavoitteet on tiivistetty viiteen alueeseen, joiden tehtävänä on turvata ihmisten kokonaisvaltainen hyvinvointi eri elämänvaiheissa sekä rakentaa kestävää hyvinvointiyhteiskuntaa STM-konsernin arvojen mukaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö [STM] 2020.)

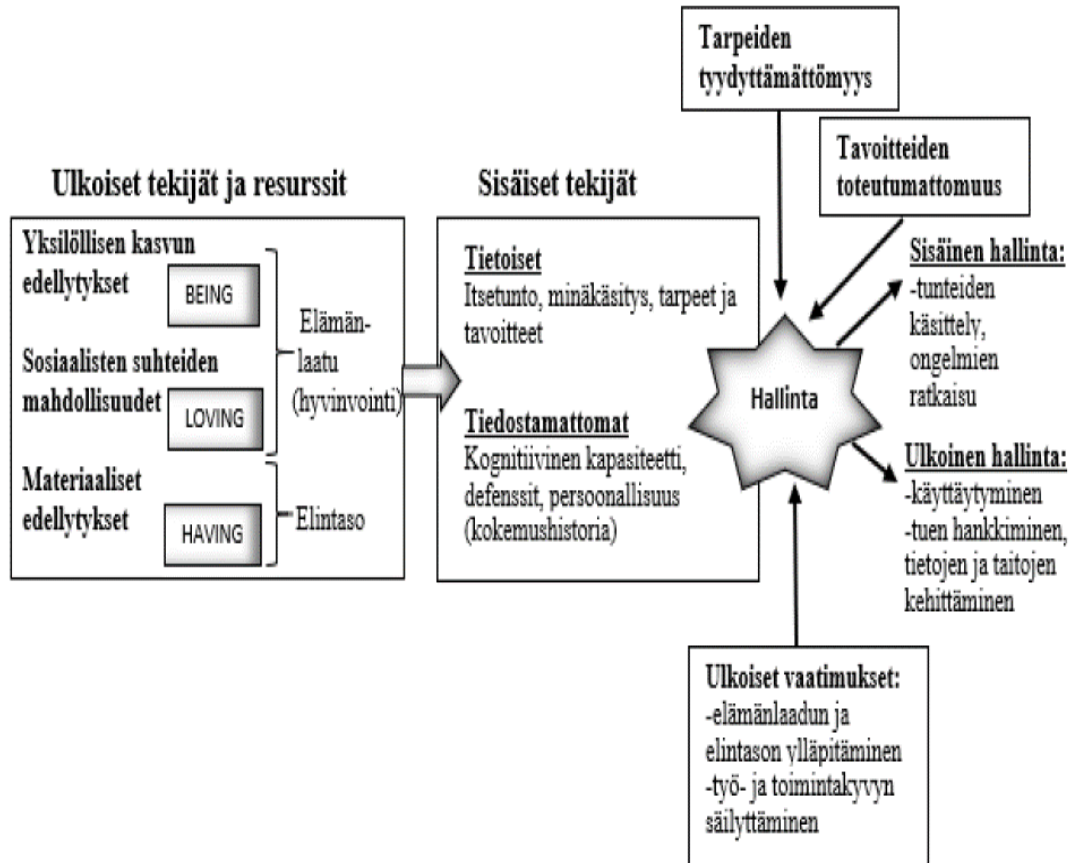

Kuvio 2. Sosiaali- ja terveysministeriön strategia 2030 (Lähde: STM 2020).

Sosiaalipoliittisen hyvinvointitutkimuksen eri suuntauksia nimitetään tavoitehakuiseksi, resurssiperusteiseksi, tarveteoreettiseksi ja elämönhallinnan hyvinvointitutkimukseksi. Tavoitehakuinen hyvinvointitutkimus tutkii elämäntapaa ja -tyyliä, resurssiperusteinen hyvinvointitutkimus tutkii elämänlaatua, terveteoreettinen hyvinvointitutkimus tutkii elintasoa ja elämönhallinnan hyvinvointitutkimus yksilöön

liittyviä tekijöitä. Sosiaalipoliittiselta kannalta hyvinvointi eri osa-alueineen on arvosidonnainen tavoite, johon mm. sosiaalipoliittisin toimenpitein pyritään vaikuttamaan. (Raitasalo 1995, 55–56.)

Erik Allardtin (1976) loi tarvelähtöisen hyvinvointimallin jakaen hyvinvoinnin kolmeen luokkaan: having (elintaso), loving (yhteisyyssuhteet) ja being (itsensä toteuttaminen). Elintason osatekijöihin Allardtin (1976) mukaan kuuluvat mm. asu- mistaso, koulutus, terveys, tulot ja työllisyys. Toiseen osaan, yhteisyyssuhteisiin, kuuluvat paikallis- ja perheyhteisyys sekä ystävyysuhteet. Allardtin hyvinvointiteorian kolmas osa on itsensä toteuttaminen, pitäen sisällään arvonannon, korvaamattomuuden, mielenkiintoisen vapaa-ajan toiminnan ja poliittiset resurssit. Allardtin mukaan tietyt tarpeet ovat sen tyyppisiä, että niiden tyydytyksen määrittely tapahtuu ihmisen hallitsemien tai omistamisen resurssien kautta. (Allardt 1976, 27–37.) Hyvinvointimalli pohjautuu ajatukseen kaikkien näiden hyvinvointitarpeiden tyydyttämisestä niin, että hyvinvointi on kunnossa. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia on täydennetty toisinaan doing-ulottuvuudella (vastuullinen ja mielekäs tekeminen). Raimo Raitasalon (1995) elämänhallintamalli (Kuvio 3) pohjautuu ajatukseen samanaikaisesti esiintyviin eriasteisiin sisäisiin ja ulkoisiin paineisiin sekä vaatimuksiin ihmisten tai väestöryhmien elämässä. Arvioitaessa ihmisen selviytymiskykyä ristiriitailanteista hyvinvointia edistävällä ja hyvinvoinnin huononemista ehkäisevällä tavalla, on tärkeää huomioida kaikki sisäistä ja ulkoista elämänhallintaa ohjaavat tekijät. (Raitasalo 1995, 60–62.)

Kuvio 3. Elämönhallintamalli (Lähde: Raitasalo 1995, 61).

Hyvinvointi ilmiönä on laaja, koska ihmisten käsitykset koetusta hyvinvoinnista ovat hyvin erilaisia ja yksilöllisiä. Hyvinvointiin kuuluvat ulkoiset elinolot, sosiaaliset suhteet, terveys ja koettu tunne eli subjektiivinen hyvinvointi. Käsitettä joutuu määrittelemään uudestaan, koska ihmisten tarpeet ja yhteiskunnalliset olosuhteet muuttuvat ajan mukana. Yhteiskunta määrittelee usein kohtuullisen hyvinvoinnin rajat sosiaalipolitiikalla, joten hyvinvointi ja elämänlaatu koostuvat yksilöllisistä ja yhteisöllisistä kokonaisuuksista. (Ihalainen & Kettunen 2016, 12–15.) Elintaso, elämänlaatu ja elämäntavat ovat toisiinsa liittyviä hyvinvoinnin ulottuuksia ihmisten arjessa. Kohdennetut palvelut sekä täydentävät tulonsiirrot rajoittavat huono-osaisuutta sosiaalisten ongelmien moniosaisissa prosesseissa. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 15.) Hyvinvointi on keskeinen käsite ja tavoite sosiaali- ja työvoimapolitiikassa. Työvoima- ja sosiaalipolitiikan tavoitteet ovat liittäisiä ja usein sosiaalipoliittisia tavoitteita saavutettaessa saavutetaan myös työvoimapolitiikan tavoitteita.

Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena on parantaa työttömien työllistymistä ja vähentää työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia. Siten sillä parannetaan työllisyysastetta ja talouden kasvua sekä alennetaan riippuvuuksia sosiaali- ja työttömyysetuuksista. (European commission: Aktiivinen työvoimapolitiikka 2017, 1.) Suomessa politiikkatoimilla pyritään kohentamaan työmarkkinoiden toimivuutta, osaavan työvoiman saatavuutta ja työllisyyttä sekä parantamaan työllistymisen taloudellisia kannustimia (Työ- ja elinkeinoministeriö [TEM] 2020). Asiakkaan työllistymisen lisäksi aktiiviseen työvoimapolitiikkaan sisältyvillä palveluilla voidaan ajatella olevan tarkoituksena toteuttaa vastikkeellista sosiaaliturvaa ja ehkäistä syrjäytymistä (Työpoliittinen aikakausikirja 2019, 11).

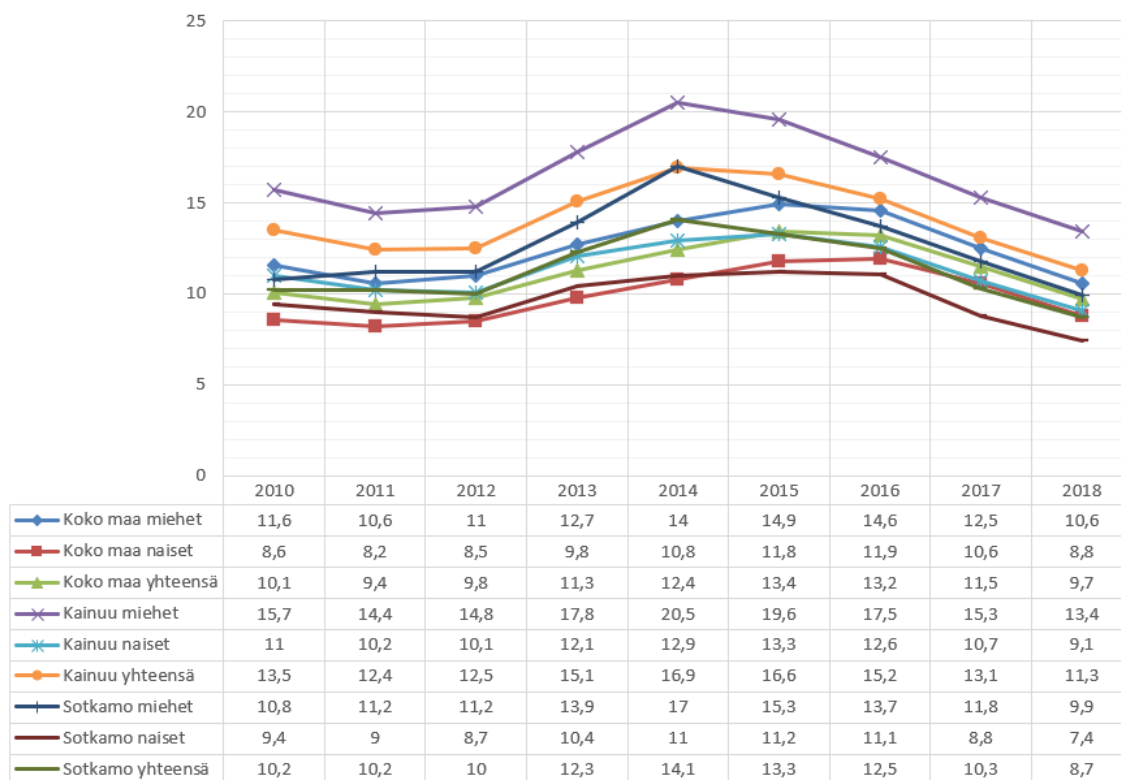
Julkisia työvoimapalveluja järjestävät TE-toimistot. Palveluja voidaan tuottaa yhteistyössä yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Julkisina työvoima- ja yrityspalveluina TE-toimistot tarjoavat asiantuntijapalveluita, tieto- ja neuvontapalveluita, työnvälityspalveluita, osaamisen kehittämisen palveluita sekä aloittavan yrittäjän ja yritystoiminnan kehittämisen palveluita. Työllistymistä edistävinä palveluina TE-toimistot tarjoavat asiakkailleen työnhaku- ja uravalmennusta, työ- ja koulutuskokeilua, työvoimakoulutusta, kuntouttavaa työtoimintaa, omaehtoista opiskelua työttömyysetuudella tuettuna ja maahanmuuttajan tuettua omaehtoista opiskelua (TE-palvelut 2020). Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymisen edistämiseksi tehokkaimpia työvoimapolitiikan keinoja ovat työvoimakoulutus ja palkkatuki yrityksiin avoimille työmarkkinoille. Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevilla työnhakijoilla tarkoitetaan esimerkiksi maahanmuuttajia, pitkäaikaistyöttömiä ja terveydellisistä syistä osatyökykyisiä henkilöitä. Moninaisten palvelujen yhteensovittaminen on tärkeää työllistymisen edistämiseksi. (Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista 2019, 16.)

Yhteiskunnan muutos asettaa tulevaisuudessa haasteita työ- ja sosiaalipolitiikalle. Hyvinvointiyhteiskunnalle haasteita useista eri suunnista aiheuttaa eriarvoistuminen ja huono-osaisuuden kasaantuminen. Työn tekemisen malleja syvällisesti ravisteleva digitaalinen murros ulottuu työn sisällöstä ja määrästä työn tekemisen tapoihin, paikkoihin ja työn kompensaatioon. Yksilöiden välisiä tuottavuuseroja kasvattaa digitaalitekhnologia, joka lisää pitkäaikaistyöttömyyden tai pysyvän työttömyyden uhkaa sekä kasvavia tuloeroja. (Sydänmaalakka 2014, 32.)

3.2 Työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys

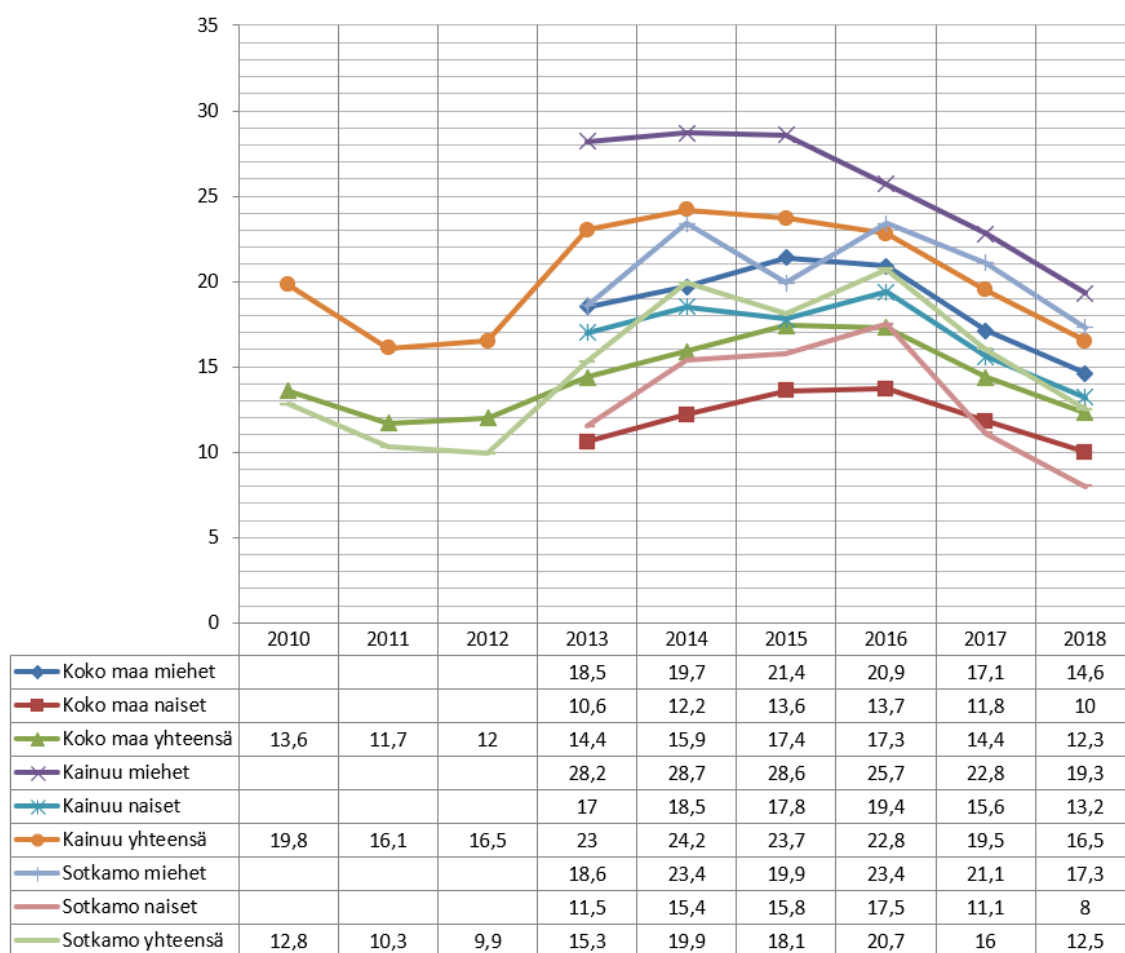
Ihmisten hyvinvoinnin eri osatekijöiden ja työttömyyden väliset vuorovaikutussuhteet ovat monitahoisia. Osa työttömistä ajautuu taloudelliseen ahdinkoon ollen ymmällään tilanteestaan eivätkä hallitse tilannettaan ja kykene hahmottamaan tulevaisuuttaan positiivisesti mielekkäänä. (Raitasalo 1995, 52–53.) Työttömyys Suomessa on ollut suhteellisen vähäistä ennen 1990-luvun lamaa, jolloin työttömyys nousi yli 16 prosenttiin (Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista 2019, 13). Työmarkkinat muuttuvat yhteiskunnassamme rakenneuutoksen seurauksena, joita lähinnä aiheuttavat teknologia ja globalisoituminen, kuitenkin unohtamatta väestörakenteen muuttumista sekä uusia liiketoimintamalleja (Eurofound 2020). Muutosten takia myös työttömyys ja työllisyys ovat vaikeassa muutostilassa. Työttömyyttä seurataan Suomessa kahden instituution toimesta. Suomen virallista kansainvälisesti vertailukelpoista työttömyys-tilastoa julkaisee tilastokeskus, joka määrittelee työttömäksi työtä vailla olevan ja sitä hakevan henkilön, joka on valmis aloittamaan työn kahden viikon sisällä sen löytymisestä. Työ- ja elinkeinoministeriön tilastot perustuvat TE-palveluiden asiakasjärjestelmässä oleviin tietoihin työttömistä työnhakijoista. Tilastoissa olevat erot työttömien määrissä johtuvatkin erilaisesta työttömyyden määritelmästä. (Tilastokeskus 2020.) TE-palveluissa työttömiin työnhakijoihin kuuluvat myös lomautetut (Työttömyysturvalaki 1290/2002 2:1 §). Työssä olevana työnhakijana ovat henkilöt, joiden säännöllinen viikkotyöaika on vähintään neljä tuntia (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012 1:3.3 §).

Suomessa työttömiä työnhakijoita TE-toimistoissa oli heinäkuun 2020 lopussa 387 465, kasvua vuoden takaiseen työttömien työnhakijoiden määrään oli 118 539. Samaan aikaan Kainuussa oli työttömiä työnhakijoita 3957, joka on 462 enemmän (+ 13 %) kuin heinäkuun lopussa vuonna 2019. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilastoon pohjautuvan työllisyyskatsauksen mukaan työttömiä työnhakijoita Sotkamossa oli heinäkuun 2020 lopussa 429, joka sekin on 41 enemmän (+ 11 %) kuin heinäkuussa 2019. (TEM työnvälitystilasto 2020a.) Kuvio 4 esittää Terveystieteiden ja hyvinvointi laitoksen (THL) tilasto- ja indikaattoripankin Sotkanet.fi tilastotietoa työttömien prosenttiosuuksia työvoimasta koko maan, Kainuun ja Sotkamon osalta sukupuolen mukaan jaoteltuna pidemmällä aikavälillä.

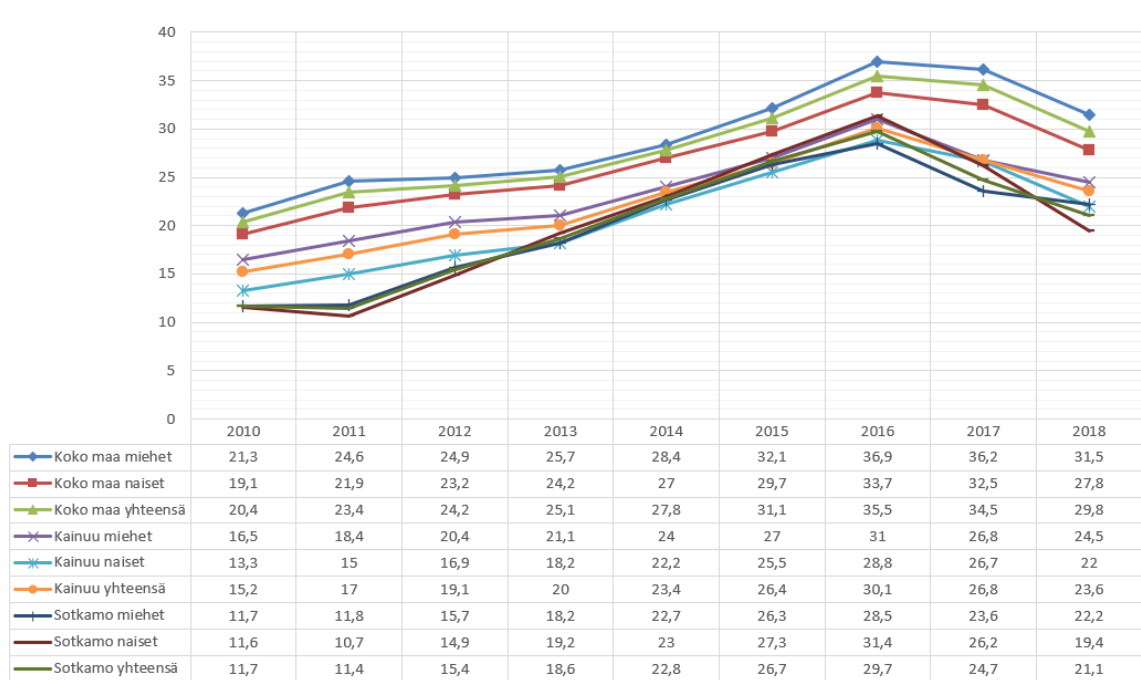
Kuvio 4. Työttömät, % työvoimasta vuosina 2010–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Suomessa alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi heinäkuun 2020 loppuun vuoden takaisesta 17 300 nuorella, työttömien työnhakijoiden kokonaismäärän ollessa 54 000 henkilöä. Kesäkuusta 2020 nuorten työttömien määrä laski kuitenkin 4800 nuorella. Kainuussa heinäkuun 2020 lopussa oli työttömänä olevia nuoria 572, josta sotkamolaisia työttömiä nuoria oli 12 %. Nuorten työttömyys kasvoi 12,8 % vuoden takaisesta. (TEM työnvälitystilasto 2020a.) Vertailtaessa työttömien määrien kasvua kaikissa ikäluokissa vuoden takaiseen, muutokseen on omalta osaltaan vaikuttanut keväällä 2020 valtiomme pysäyttänyt laaja COVID-19-pandemia. Kuvio 5 havainnollistaa pidemmällä aikavälillä nuorisotyöttömyyden kehittymistä sukupuolen mukaan koko maassa, Kainuussa ja Sotkamossa.

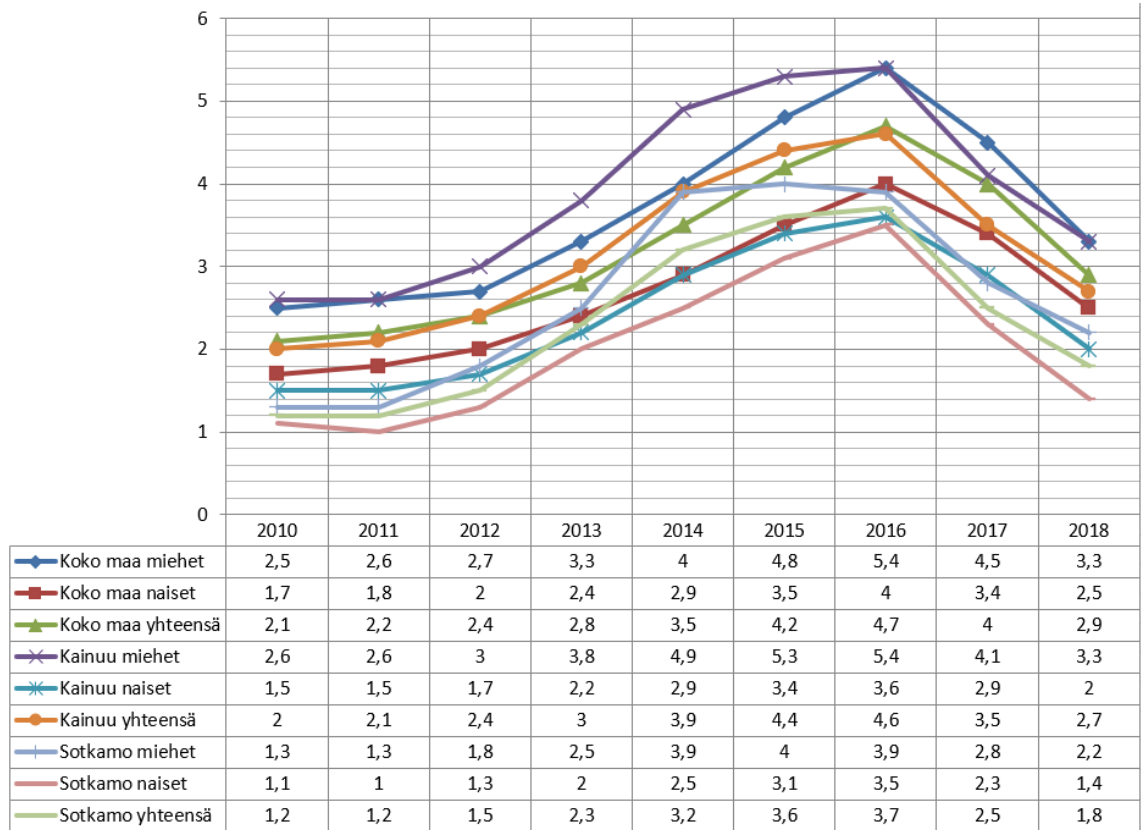
Kuvio 5. Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta 2010–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Pitkäaikaistyöttömäksi määritellään henkilö, joka on ollut työttömänä yhtäjaksoisesti vähintään 12 kuukautta. Työttömyyden pitkittyessä ammattitaito heikkenee ja lisää riskiä lopulliseen syrjäytymiseen avoimilta työmarkkinoilta. Pitkäaikaistyöttömyys kasvoi Suomessa vuoteen 2016 asti. Joulukuun lopussa vuonna 2017 pitkäaikaistyöttömiä työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan oli Suomessa 91 568, mikä on 30 383 henkilöä vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. (Suomen virallinen tilasto: Työnvälitystilasto 2020.) Kainuussa pitkäaikaistyöttömiä oli heinäkuun 2020 lopussa 714, joka oli kaksi vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Sotkamossa pitkäaikaistyöttömiä oli heinäkuun lopussa 55. (TEM työnvälitystilasto 2020a.) Kuvio 6 ilmaisee pitkäaikaistyöttömien osuuden kehittymistä prosentteina 15–64-vuotiaista työttömistä koko maassa, Kainuussa ja Sotkamossa sukupuolen mukaisesti eriteltynä. Kainuun ja Sotkamon pitkäaikaistyöttömyyden muutokset ovat samansuuntaiset kuin koko maassa.

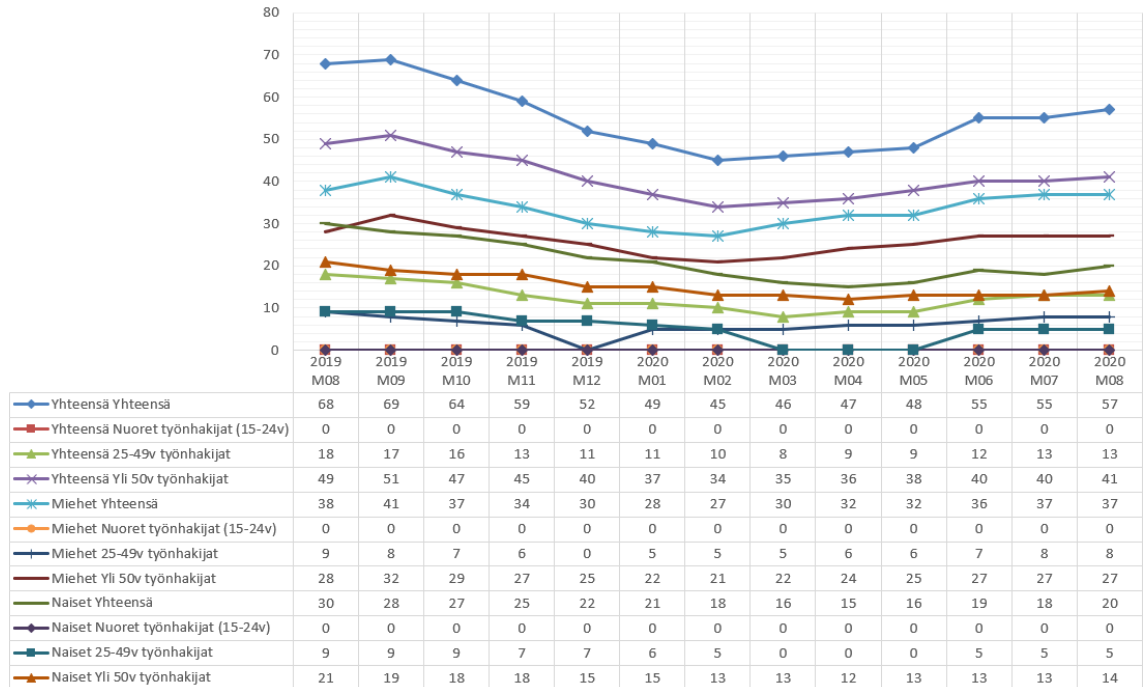
Kuvio 6. Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä 2010–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Pitkäaikaistyöttömien työllistymisvaikeuksien taustalla on monia erilaisia vaihtelevia tekijöitä, kuten esimerkiksi vajaakuntoisuutta, mielenterveys- ja päihdeongelmia, erilaisia sosiaalisia ongelmia sekä motivaation puuttumista. Pitkäaikaistyöttömien moninaiset palvelutarpeet vaativat yksilöllisiä, oikea-aikaisia ja oikeita palveluja työmarkkinoille pääsemiseksi. Pitkäaikaistyöttömien joukossa on myös korkeasti koulutettuja ja hyvän terveydentilan omaavia työnhakijoita, jotka voivat työllistyä suoraan avoimille työmarkkinoille. Joukossa on myös työkyvyttömiä työnhakijoita, jotka eivät ole kuntoutettavissa työelämään. Tilastojen mukaan kuitenkin työttömyysajalla ja työllistymisen todennäköisyydellä on ilmeinen yhteys. (Valtakari ym. 2018, 17.) Kuviossa 7 on pitkäaikaistyöttömien osuus työvoimasta prosentteina koko maassa, Kainuussa ja Sotkamossa sukupuolen mukaisesti ja oteltuna.

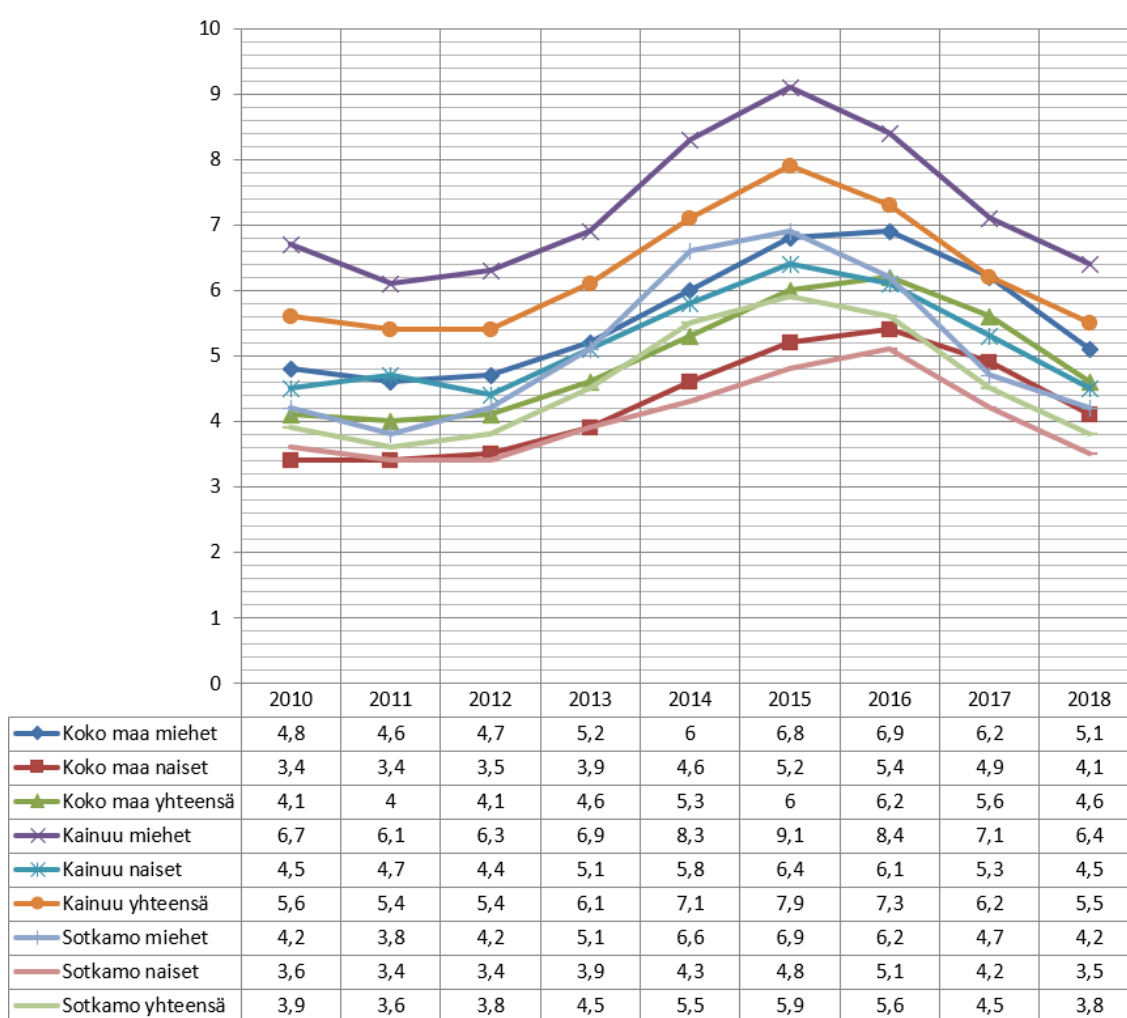
Kuvio 7. Pitkäaikaistyöttömät, % työvoimasta 2010–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Tilastotiedot pitkäaikaistyöttömyyden kehittymisestä SOTKANetin kautta ovat saatavilla vuoden 2018 loppuun asti. Opinnäytetyöni kohdentuu Sotkamon kunnan alueelle, joten tarkastelen sotkamolaisten pitkäaikaistyöttömyyttä tarkemmin. Avatakseni sotkamolaisten osalta pitkäaikaistyöttömyyden kehittymisen seuranta, seuraavassa kuviossa on nähtävillä muutokset kuukausittain elokuusta 2019 aina elokuun loppuun tänä vuonna. Kuvio 8 näyttää pitkäaikaistyöttömät Sotkamossa iän ja sukupuolen mukaan jaoteltuna. Kuten kaikista pitkäaikaistyöttömyyttä esittäivistä kuvioista käy ilmi, pitkäaikaistyöttömyys on alentunut Sotkamossa kuten myös koko Kainuussa vuodesta 2017 lähtien. Kehitys kääntyi negatiiviseen suuntaan COVID-19 pandemian puhkeamisen yhteydessä maaliskuussa 2020.

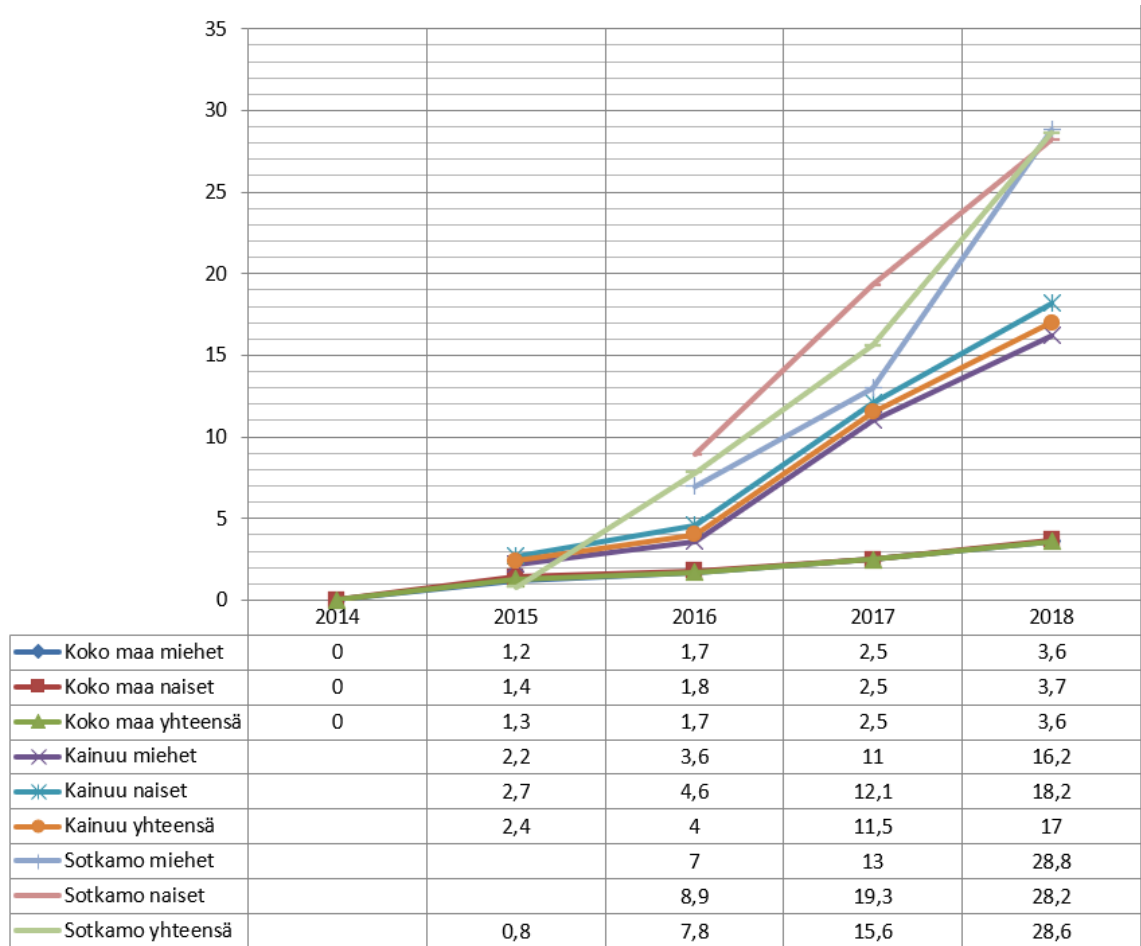
Kuvio 8. Pitkäaikaistyöttömät Sotkamo 2019–2020 (Lähde: Suomen virallinen tilasto: Työnvälitystilasto 2020).

Vaikeasti työllistyvällä tarkoitetaan työtöntä henkilöä, jolla on haasteita työllistyä avoimille työmarkkinoille esimerkiksi pitkittyneen työttömyyden, korkean iän tai alentuneen työkyvyn vuoksi. Vaikeasti työllistyvien työllistymisen riskinä on työttömyyden ongelman muuttuminen rakenteelliseksi, eikä myönteinen suhdannekehitys poista työttömyysongelmaa. Rakenteellisen työttömyyden yhtenä osatekijänä on usein osaamisvaje, jota pitkittyvä työttömyys heikentää entisestään lisää. (Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä 2011, 10.) Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittäneen tutkimuksen mukaan, työllistymisen esteisiin taustatekijät vaikuttavat vain rajallisesti. Työllistymisen esteitä ei tutkimuksen mukaan rakenteellisilla tekijöillä pystytty selittämään, vaan todelliset työllistymisen esteet ovat monesti kytköksissä hyvinvointivajeisiin. Tuloksien mukaan ongelmat liittyvät monesti ihmisten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä kyvykkyyteen arjen hallinnassa. Aiemmin on jo tunnistettu työllistymistä heikentäviksi tekijöiksi päihderiippuvuus, elämäntilanteen haasteet, terveydelliset ongelmat ja alentunut motivaatio. (Terävä ym. 2011, 96–97.) Kuvio 9 kuvaa vaikeasti työllistyvien osuuden prosentteina 15–64-vuotiaasta väestöstä koko maassa, Kainuussa ja Sotkamossa.

Kuvio 9. Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15–64-vuotiaista 2010–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

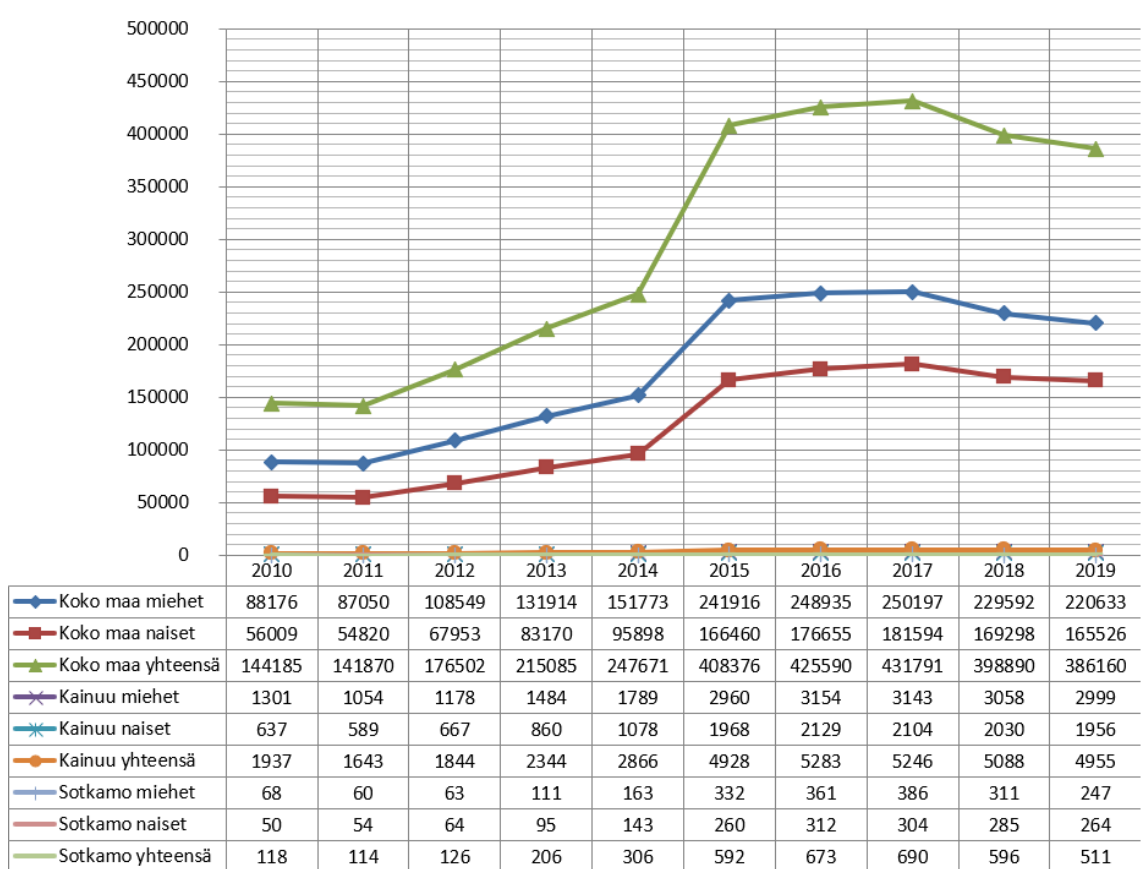
Pitkäaikaistyöttömyyden ja rakennetyöttömyyden taustalla on usein yhtenä merkittävänä tekijä terveydentilan ongelmat. Työttömien terveystarkastusten järjestäminen on kuntien tehtävä. Työttömien terveystarkastuksessa arvioidaan sekä tuetaan työttömän työ- ja toimintakykyä, terveyttä, hyvinvointia ja kuntoutustarpeita. Lähete maksuttomaan terveystarkastukseen terveydenhoitajan luokse voidaan tehdä TE-palvelujen, sosiaalitoimen tai muiden ohjaavien yhteistyötahojen kautta. Terveydenhoitajan luota ohjautuessa jatkotutkimuksiin lääkärille, voidaan työttömältä periä maksu. (THL 2020a.) Työttömille tehtyjen terveystarkastusten määrä on lisääntynyt, vaikkakin useiden raporttien mukaan terveystarkastusten järjestämisissä on koettu haasteita (Kuvio 10).

Kuvio 10. Työttömien terveystarkastukset, % työttömistä 2015–2018 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

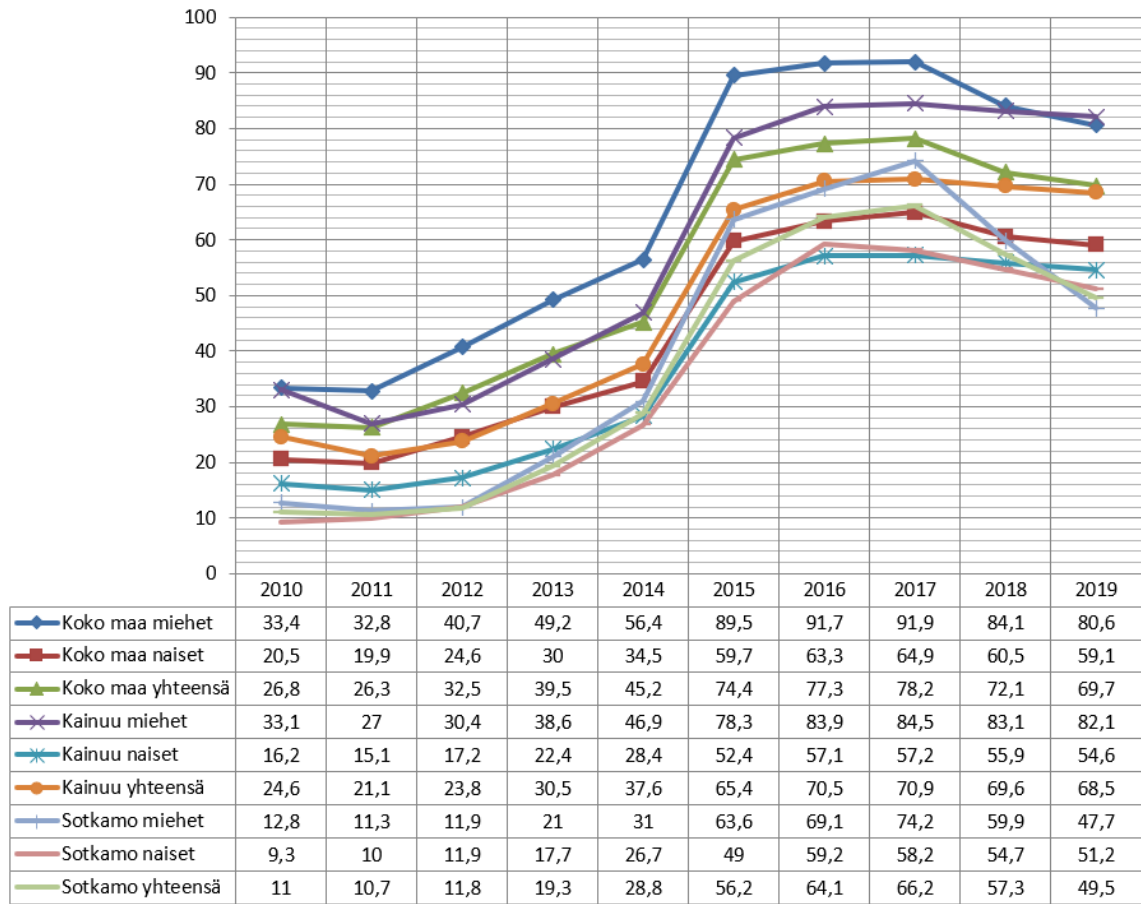
Työmarkkinatuki uudistus toteutettiin vuonna 2006. Uudistuksella tavoiteltiin mm. vaikuttavamman ja paremmin motivoivien toimeentulotukietuuksien ja aktivointitoimien kokonaisuuden rakentamista. Työmarkkinatuen myöntämisen edellytyksiä muutettiin ja työllistymistä edistävien palvelujen tarjoamista tehostettiin vaikeasti työllistyville työmarkkinatuen saajille. Yhtenä uudistuksen painopisteenä oli kuntien osallisuuden lisääminen tehokkaampiin pitkäaikaistyöttömien aktivointitoimiin ja työllistymiseen. Työmarkkinatuen kustannuksien vastaaminen muuttui niin, että valtio vastaa työttömyysajan kustannuksista 500 päivää ja yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden työttömyysetuuden kustannuksista vastaavat puoleksi valtio ja kunta. Työttömän osallistuessa aktivointitoimenpiteeseen työmarkkinatuen kustannuksista vastaa valtio. Työmarkkinatukea saavan työnhakijan vastuu aktivointitoimenpiteeseen osallistumisesta kasvoi osana uudistusta. Rahoitusuudistuksen myötä passiivisen työllisyydenhoidon seuraukset näkyvät kun-

nissa kasvavina kustannuksina. (Riipinen, Järvinen & Valtakari 2014, 9–10.) Kuvio 11 näyttää kuntien rahoittaman työmarkkinatuen määrän tuhansina euroina koko maan, Kainuun ja Sotkamon osalta sukupuolen mukaisesti.

Kuvio 11. Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki, 1000 euroa 2010–2019 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Kunnan osarahoittaman työmarkkinatuen kustannuksia voidaan tarkastella myös euromääräisesti asukasta kohti (Kuvio 12). Tilastoista voidaan tehdä johtopäätökset, että kuntien kustannukset asukasta kohti ovat kääntyneet laskuun vuoden 2017 jälkeen. Työttömyyden kääntyminen kasvuun keväällä 2020 lisää kuntien tarvetta etsiä uusia keinoja vastaamaan asiakkaiden lisääntyviin tarpeisiin, yrittäen kuitenkin samalla rajoittaa kasvavia kustannuksia.

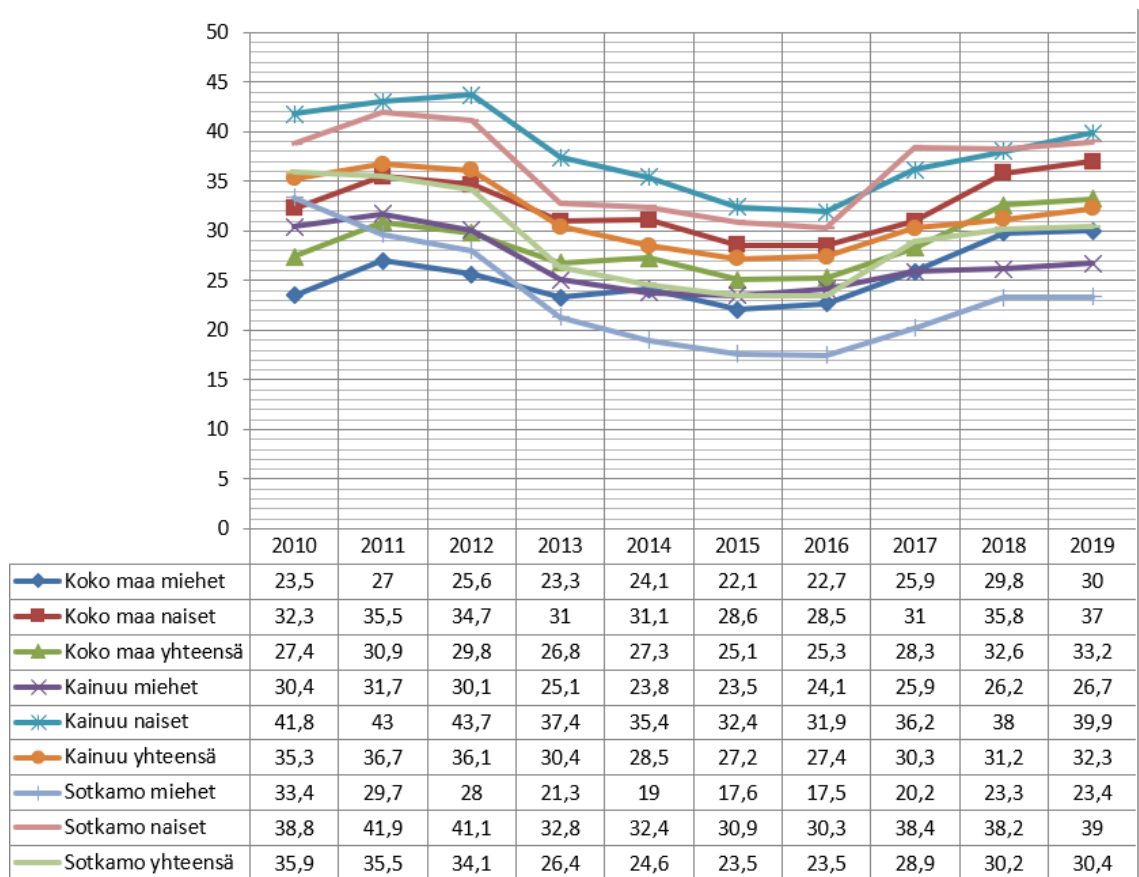

Kuvio 12. Kunnan osarahoittama työmarkkinatuki, euroa / asukas 2010–2019 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Työttömille tarjottavia keskeisiä aktivointipalveluja ovat työttömyysturvalain mukaan työnhaku- ja uravalmennus, työ- ja koulutuskokeilu, työvoimakoulutus, työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu ja kuntouttava työtoiminta (Työttömyysturvalaki 1290/2002 1:5.15 §). Työnhakuvalmennuksessa asiakkaalla on mahdollisuus päivittää työnhakutaitoja ja -asiakirjoja. Uravalmennuksessa asiakas saa tukea oman urapolun suunnitteluun. Työkokeilu on käytettävissä mm. ammatinvalinta- ja urasuunnitelmien selkeyttämiseksi sekä työhön paluun tukemiseksi. Oppilaitoksessa toteutuvan koulutuskokeilun avulla henkilöllä on mahdollisuus saada kokonaisvaltainen näkemys ammattialan koulutuksista vaatimuksineen sekä alan työelämävaatimuksista. Työvoimakoulutus voi olla joko jatko- tai täydennyskoulutusta tai työvoimakoulutuksessa voi suorittaa esim. perus- tai ammattitutkinnon tai ammattitutkinnon osan. Työnantajien kanssa yhteistyössä TE-palvelut suunnittelee ja toteuttaa yhteishankintakoulutuksia työnantajien tarpeiden mukaisesti. Työnhakija voi hakeutua myös omatoimisesti opiskelemaan.

Omaehtoinen opiskelu on mahdollisuus suorittaa tutkintoon tähtäävät opinnot työttömyysetuudella tuetusti. Se on TE-toimiston myöntämä harkinnanvarainen etuus 25 vuotta täyttäneille, ei subjektiivinen oikeus. Tuen myöntämisen edellytysten ja kriteerien sekä päätoimisen opiskelun reunaehtojen tulee täytyä. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on kehittää työttömän elämänhallintaa ja parantaa edellytyksiä työllistyä tai osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin.

Kuvio 13 esittää työttömien aktivointiasteen keskiarvoja prosentteina koko maan, Kainuun ja Sotkamon alueilla. Tiedoista on pääteltävissä työttömien aktivointiasteen kohoaminen kaikilla alueilla vuodesta 2016 lähtien.

Kuvio 13. Työttömien aktivointiaste, % 2010–2019 (Lähde: THL SOTKANet 2020).

Rahoitusuudistuksen vaikutuksia työllisyyden hoidon työnjakoon kunnan ja valtion välillä on esitelty eri artikkeleissa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisussa 28/2014 todetaan, ettei rahoitusuudistuksella ole ollut vaikutusta työnjakoon tai

aktivointitoimien järjestämisen vastuuseen, mutta volyymivaikutus on saavutettu kuntien panostukseen aktivointitoimenpiteisiin (Riipinen ym. 2014, 20).

3.3 Pitkäaikaistyöttömyys yhteiskunnallisena ongelmana

Yhteiskunnassamme pitkäaikaistyöttömyydellä on laaja-alaiset vaikutukset yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatasoilla. Työttömyys heikentää yksilön terveyttä ja hyvinvointia sekä taloudellista tilannetta. Työttömyyden vaikutukset heijastuvat koko perheen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Toimeentulon heikentyessä työttömyyden seurauksena, näkyvät vaikutukset yhteisötasolla mm. ostovoiman alenemisena ja poismuuttona. Asuntojen hinnat laskevat samalla heikentäen yhteisön elinvoimaa ja tulevaisuuden näkymiä. Työttömyys on monitahoinen ja haastava ongelma sekä yksilön että kansantalouden kannalta. Jokaisen työttömän työpanoksen puuttuminen on kansantaloudelle käyttämätön resurssi vähentäen kansantalouden hyvinvointia. Työttömyydestä syntyvät kustannukset julkiselle taloudelle ovat suuret. Aktivointitoimien, työttömyys- ja toimeentuloturvakustannuksien lisäksi työttömyydestä syntyy veromenetyksiä sekä lisääntynyttä sosiaali- ja terveystalouden palvelujen tarvetta (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 21).

Yhteiskuntatasolla rakenteellisen työttömyyden käsitteen avaamiseksi käsittelen ensin yhteiskuntatason työttömyyden tyypeistä kausi-, kitka- ja suhdannetyöttömyyttä. Rakenteellinen työttömyys ilmenee työttömyyden pitkittymisenä ja pysyväisluontoiseksi muuttumisena. Koska pitkäaikaistyöttömyys liittyy rakenteelliseen työttömyyteen, paneudun sen käsittelyyn työssäni tarkemmin. Kausityöttömyys on ennakkoon tiedostettu työttömyyden muoto, jossa työvoiman kysyntä vaihtelee vuodenaikojen mukaisesti (Parpo 2007, 14). Kausityöttömyyttä esiintyy esimerkiksi rakennus- ja puutarha-alalla ja hiihtokeskusyrityksien tuottamien palvelujen tai kysynnän laskiessa.

Kitkатыöttömyys on lyhytkestoinen työttömyys, joka aiheutuu työpaikan vaihtamisesta tai juuri työmarkkinoille tulleiden työttömien työnhakijoiden hakiessa työpaikkaa. Kitkатыöttömyys on normaali ilmiö hyvässäkin työmarkkinatilanteessa, työttömällä on kuitenkin mahdollisuus oikeasti työllistyä. Olennaista sille kuitenkin on työmarkkinoilla olevan työvoiman kysynnän tarve. Kitkатыöttömyyttä voidaan

vähentää lisäämällä informaatiota työmarkkinoista työnantajille ja työnhakijoille siten, että avoimena olevat työpaikat ja työttömät työnhakijat kohtaavat. (Parpo 2007, 14.)

Taloudellisina laskukausina syntyy suhdannetyöttömyyttä, jolloin työvoiman kysyntä ja tarve laskevat, työssä olevien määre vähenee ja työttömien määrä kasvaa. Suhdannetyöttömyyttä syntyy esimerkiksi silloin, kun yritysten tuotannon kysyntä vähenee, eikä tilanteeseen kyetä sopeutumaan muutoin kuin irtisanomalla työntekijöitä tuotannollisista ja taloudellista syistä. Suhdannetyöttömyyden pitkityessä sitä on vaikea erottaa rakennetyöttömyydestä. (Parpo 2007, 14–15.)

Rakennetyöttömyys on haastavin työttömyyden laji, jonka taustalla on yleensä monia syitä ja niiden poistaminen on vaikeaa. Rakennetyöttömyyttä syntyy työvoiman tarjonnan ja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmista eli työnhakijoiden ja työnantajien tarpeet eivät kohtaa toisiaan. Työttömän osaaminen ei vastaa tarjolla olevien työtehtävien osaamisvaatimuksia, mikä johtaa usein pitkäaikaistyöttömyyteen ja vakavampiin ongelmiin ansiotyöhön kiinnittymisessä. Rakennetyöttömyyden osatekijöitä ovat myös ikärakenne, alhainen koulutustaso ja sosiaaliturvasta johtuvat kannustinloukut. Yli 50-vuotiaita ja alhaisen koulutustason omaavia työttömiä on paljon. Epätasapainoa työmarkkinoilla aiheuttaa myös tuotannon rakennemuutokset, uusia aloja syntyy ja perinteisiä aloja lakkautetaan. (Parpo 2007, 15.) Kohtaanto-ongelmia vaikeuttavat pitkät etäisyydet ja ulkomaisen työvoiman osalta kielimuuri. Työtön voi esimerkiksi asua paikkakunnalla, jossa ammatillista osaamista vastaavia työpaikkoja ei ole. Työvoiman kysyntää ja tiettyjen ammattialojen työvoimapulaa voi olla rakennetyöttömyyden aikana. Rakennetyöttömyys näkyy työmarkkinoilla runsaina avoimena olevina työpaikkoina ja korkeana pitkäaikaistyöttömyytenä.

3.4 Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen

Suomessa rakenteellisen työttömyyden taso on korkea. Poliitikassa tehdään paljon rakenteellista työtä pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi ja talouskasvun edistämiseksi. Yhteiskunnassamme on korkean työllisyyden tavoite, jonka saavuttamisen keinoista keskustelu on vilkasta. Työllisyysasteen nostaminen ja työt-

tömyyden alentaminen ovat keskeiset tavoitteet työvoiman saatavuuden turvaamiseksi, julkisen talouden rahoituksen vuoksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tämän hallituskauden työllisyysastetavoite on 75 prosenttia ja pitkällä aikavälillä 2030-luvulle 78 prosenttia. (Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista 2019, 11–12, 16.)

Työttömyydelle on useita yksilöittäin vaihtelevia subjektiivisia syitä. Vaikeuksien takana voi osaamis- tai koulutusvajeen lisäksi olla muita moninaisia syitä, kuten omat valinnat tai subjektiiviset ominaisuudet. Työttömyyttä voi aiheuttaa myös vähäiset mahdollisuudet työmarkkinoille osallistumiseen fyysisten tai psyykkisten toimintavajeiden vuoksi. Pitkäaikaistyöttömän syrjäytymiseen työmarkkinoilta voi yhtä aikaa liittyä esim. taloudellista niukkuutta, passiivisuutta ja sosiaalisten suhteiden pirstaleisuutta, jolloin kyseessä on elämän negatiivinen kierre ja sen syveneminen, johon liittyy oleellisesti työttömyys. Työvoimapolitiikan toimenpiteillä pyritään vähentämään työttömyyden subjektiivisia syitä ja parantamaan edellytyksiä työllistyä. Toimenpiteitä on kohdennettu työn tarjontaan, panostettu aktivointiin ja tulonsiirtojärjestelmää on pyritty muuttamaan työn kannustavuuden lisäämiseksi. Pitkäaikaistyöttömyyttä on pyritty vähentämään aktiivisella ja passiivisella työvoimapolitiikalla. (Parpo 2007, 22–24.)

Talouden, työmarkkinoiden ja yhteiskunnan muutoksien vuoksi uusien rakenteiden ja erilaisten toimintatapojen kehittäminen pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi on välttämätöntä. Moninaisten ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan tiivistä yhteistyötä elinkeinoelämän, työllisyshoidon, sosiaali- ja terveystalouden, koulutuksen ja muiden toimijoiden välillä. Yhteistyön kehittämiseen pitkäaikaistyöttömyyden ongelmien ratkaisemiseksi käynnistettiin jo vuonna 2002 kokeiluna moniammatillisen yhteistyön tekemisestä samassa toimipisteessä työhallinnon, sote-palveluiden ja Kelan asiantuntijoiden kesken. Palvelumalli laajeni kokeilun pohjalta vuonna 2004 työvoiman palvelukeskuksen (TYP) toimintaan moniammatillisen tuen tarjoamiseen kohti työllistymistä. (Arnkil, Spangar, Jokinen, Tuusa & Pitkänen 2015, 29–30.)

Työllisyyden kuntakokeilu toteutettiin ajalla 2012–2015. Se oli osa Jyrki Kataisen hallitusohjelmaa, jolla pyrittiin saamaan uutta tietoa, taitoa ja tuloksellisuutta pit-

käaikaistyöttömien aktiivisuuden, hyvinvoinnin ja työllistymisen edistämiseen kehittämällä toimijatahojen yhteistyötä ja työnjakoa. Kuntien vastuun lisäämisellä työllistymisen edistämiseen ja työllisyydenhoitoon tavoiteltiin kokonaisvaltaista voimavarojen hyödyntämistä kumppanuuksilla. Kuntakokeilun seurantaraportin mukaan toimintamallit selkeytyivät ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa yli sektori-rajojen parani. Kuntakokeilun vaikutukset työttömyyden hillintään olivat positiiviset ja paikallinen työllisyydenhoito laajeni. (Arnkil ym. 2015, 11–13, 17.)

Laki ja asetus työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta tulivat voimaan 1.1.2015 (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014). Tavoitteena lakisääteistämällä on vähentää pitkäaikaistyöttömyyttä, selkeyttää ja parantaa palvelujärjestelmää sekä lisätä kuntien vaikutusmahdollisuuksia palveluiden järjestämiseen. Lain tavoitteena on myös työttömän työllistymisen edistäminen palvelutarpeen mukaisin palveluin asuinpaikkakunnasta riippumatta. (Arnkil ym. 2015, 33.)

Pitkäaikaistyöttömillä usein esiintyvien moninaisten palvelutarpeiden yhteensovittaminen on keskeisessä roolissa suunniteltaessa polkua kohti työllistymistä. Vaikeasti työllistyvien työllistymisen edistämiseksi TE-palveluiden monialainen uudistaminen on tärkeää. (Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista 2019, 16.) Aiemmin toteutetun kuntakokeilun tuloksien pohjalta on todettu tarpeelliseksi jatkaa ja syventää tarkoituksenmukaisesti työllisyydenhoidon kuntakokeiluja. Suomessa on viime vuosikymmenien aikana toteutettu useita eri hankkeita työllistymisen haasteisiin, työllisyydenhoitoon, hyvinvointiin ja sektorirajat ylittävään yhteistyöhön liittyen.

4 KIRJALLISUUS- JA HANKEKATSAUS VAIKEASTI TYÖLLISTYVIEN TYÖLLISTYMISEN HAASTEISTA

4.1 Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus

Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus vuonna 2011 oli osa kehittämishanketta, jossa selvitettiin välityömarkkinoiden ja vaikeasti työllistyvien työttömien työllistymisen esteitä, heille tarjottuja työvoimapalveluja sekä niiden käyttökelpoisuutta ja vaikuttavuutta. Vaikeasti työllistyyviin henkilöihin luetaan Kelan työmarkkinatukeen oikeutetut työttömät työnhakijat, joille on työttömyyden keston perusteella maksettu vähintään 500 päivää työmarkkinatukea tai oikeus työttömyyspäivärahaan on päättynyt enimmäisajan täyttymisen takia. Tutkimuksen tuloksien mukaan vaikeasti työllistyvät ovat keskimääräistä iäkkäämpiä, omaavat alhaisemman koulutustason ja asuinalueella on haastava työttömyystilanne. Useimmiten varsinaiset työllistymisen esteet aiheutuvat hyvinvointivajeista (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointivaje sekä alentunut kyky arjesta selviämiseen). Merkittävimpiä työllistymisen haasteita ovat päihderiippuvuus, elämänhallinnan haasteet, alentunut motivaatio ja terveydentila sekä osaamisen puutteet. Muita tutkimuksessa esille nousseita syitä olivat mm. ylivelkaantuminen varsinkin peliriippuvaisilla nuorilla, pimeän työn tekeminen, joka heikentää motivaatiota palveluihin osallistumiseen, liikkumisongelmat heikon taloudellisen tilanteen takia sekä perhesyyt. (Terävä ym. 2011, 96–97.)

Tutkimuksen tulokset vuodelta 2011 osoittivat, että työllistymisen esteiden luonteet kohderyhmällä ovat sen tyyppisiä, joihin on vaikea puuttua julkisilla työvoimapalveluilla. Palveluiden ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden vaikuttavuus suhteessa työllistymiseen ulottuu vain tiettyyn pisteeseen. Useissa eri palveluissa tai toimenpiteissä oleminen ilmentää, ettei perimmäisiä syitä työttömyydelle ole tunnistettu. Kyseessä olevat syyt liittyvät aiemmin mainittuihin hyvinvointivajeen tekijöihin. Kyseisen tutkimuksen mukaan, TE-toimistojen palveluohjausprosessia tulee kehittää, että pystytään tarjoamaan asiakkaalle oikeat palvelut oikea-aikaisesti. Palvelutarvearvio ja työllistymisprosessin suunnittelu tehdään liian vähäisin tiedoin henkilökohtaisten palvelujen vähentyessä ja siirtyessä verkkoon. Pitkäaikaistyöttömien palvelutarpeeseen työvoiman palvelukeskuksen toi-

mintamalli on vaikuttavampi. Yhteistyötä TE-palveluiden ja sote-palveluiden välillä täytyy edelleen tiivistää. Tutkimuksen mukaan palkkatuettu työ yrityksissä edistää avoimille työmarkkinoille työllistymistä paremmin kuin työllistyminen palkkatuella kunnalle tai kolmannen sektorin toimijalle. (Terävä ym. 2011, 97–99.)

Avoimia työmarkkinoita haastaa osaavan työvoiman puute. Pitkäaikaistyöttömien kohderyhmässä on hyödyntämätöntä työvoimavarantoa. Työttömän ja työnantajan osatekijöiden lisäksi tarvitaan rekrytointia ja työllistymistä tukevia palveluja, että saadaan pitkäaikaistyöttömät siirtymään työvoimaksi. Pitkäaikaistyöttömien työvoimapotentiaaliin liittyvän tutkimuksen mukaan pitkäaikaistyöttömien rekrytointikynnystä alentavina tekijöinä työnantajat pitävät mm. työ sopimuksesta aiheutuvan sopimusriskin alentamista eli henkilöperusteisen irtisanomissuojan helpottamista, työkyvyttömyysajan palkan kompensatiota, palkkatuen ja kuntalisän myöntämistä, työkokeiluja, muuntokoulutusta ja uudelleen kouluttautumista osaamisen päivittämiseksi. (Kurvinen, Jolkkonen, Lemponen & Ylhäinen 2019, 31–40.) Tutkimuksen tuloksien mukaan työnantajien tietoutta yrityksille kohdennetuista TE-palveluista tulisi lisätä, kuten myös tietoutta pitkäaikaistyöttömien palkkaamisen tukimuodoista. Lisäksi työnantajat toivovat TE-toimistolta aktiivista yhteydenpitoa ja henkilökohtaista palvelua. (Kurvinen ym. 2019, 109.)

Uusien menetelmien ja toimintamallien kehittäminen on ESR-projektien tavoitteena. Pitkäaikaistyöttömien syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisemiseen liittyviä hankkeita on toteutettu useita. Jermut-projektit painottuivat kokonaisvaltaiseen elämänhallinnan tukemiseen ja katkaisemaan syrjäytymisprosessia. Jermut II -hanke edisti toimintamallia kohdehenkilöiden rajallisen työkuoron mukaisiin työllistymismahdollisuuksiin esimerkiksi kolmannelle sektorille. (Hietaniemi 2001, 18–19.) Työllisyyspolku -hanke Vantaalla tarjosi pitkäaikaistyöttömille yksilöllisen tuen avulla polkua työelämään tehden tiivistä yhteistyötä TE-toimiston ja eri yhteistyöverkostojen kanssa. Hankkeella todettiin olevan merkittävää vaikutusta henkiseen hyvinvointiin ja asiointi oman virkailijan kanssa edisti luottamussuhteen syntymistä. (Hietaniemi 2001, 25–26.)

Neljännän Suomalaisten hyvinvointi -kirjan tutkimusraportti analysoi hyvinvoinnin eroja elämänlaadun näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan pitkäaikaistyöttömillä

esiintyy työllisiin verrattuna huomattavasti useammin kasaantuneita puutteita hyvinvoinnissa. Ongelmien yleisyydessä isoimmat erot näiden kohderyhmien välillä näkyivät taloudellisissa ja terveydellisissä haasteissa sekä terveystalouteihin pääsemisessä. Tutkimuksen mukaan erityisesti taloudelliset vaikeudet arjessa selviytymisestä korostuivat työttömällä, toimeentulotukea hakikin joka neljäs tutkittava. Pitkään työttömänä olleiden koettu terveydentila on heikompi. Tutkimuksesta voi perustellusti todeta työttömyyden, terveysongelmien, köyhyyden ja muiden hyvinvointivajeiden nivoutumisesta, huono-osaisuuden kasautumisesta. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010, 246–247.)

Oulussa toteutettiin vuosina 2015–2018 HYTY -hanke monialaista palvelutarvetta tarvitseville pitkäaikaistyöttömille ja muille heikossa työmarkkina-asemassa oleville ihmisille. Hanke saavutti tavoitteet osallistujien voimaantumisen ja osallisuuden lisäämisen kautta työ- ja toimintakyvyn parantamiseksi toimintamalleja kehittäen. Sisällöt toimintoihin rakentuivat osallistujien tarpeita vastaaviksi. Tuloksien mukaan hankkeella oli positiivinen vaikutus osallistujien kokonaistilanteeseen. Elämäntyytyväisyys lisääntyi, taloudellinen tilanne koheni, psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky parani, hankkeen palvelut antoivat selkeyttä ja sisältöä elämään. (Kaipainen 2018, 7–15.) Hankkeen ydinajatus oli Tolokusti Sotkamossa -hankkeen tavoin asiakkaan kokonaistilanteen pohjalta rakennettava yksilöllinen työllisyyspolku.

Kainuussa toteutettiin Paltamon työllisyyskokeilu vuosina 2009–2013. Kokeilun tavoite oli täystyöllistäminen eli kaikki paltamolaiset työttömät työnhakijat työllistettiin katsomatta ikään ja työkykyyn. Paltamon Työtä Kaikille -kokeilulla pyrittiin edistämään pitkäaikaistyöttömien työelämänvalmiuksia ja työllistymistä sekä hillitsemään työttömyydestä aiheutuvia kustannuksia. Seurantatutkimuksen terveys- ja hyvinvointivaikutuksia verrattiin työmarkkina-aseman mukaisesti määrittyneiden ryhmien välillä: paltamolaiset työttömät ja työssä olevat sekä sonkajärveläiset työttömät. (Kokko, Nenonen, Martelin & Koskinen 2013, 13.) Työllisyyskokeilussa paltamolaiset työnhakijat työllistyivät palkkasuhteeseen Paltamon Työvoimayhdistys ry:n toimintaan, palkan muodostuessa sosiaaliturvasta ja kannustinrahasta (Kokko ym. 2013, 28). Työllisyyskokeilun tuloksia käsitellen työttömien terveys- ja hyvinvointivaikutuksien osalta, sekä lyhyesti välityömarkkinoille työllistymisen vaikutuksia.

Työllisyyskokeilun lähtötilanteessa paltamolaisilla työttömillä oli muita vertailuryhmiä heikompi fyysinen ja psyykinen terveys, jotka molemmat kohenivat kokeilun aikana (Kokko ym. 2013, 89–94). Palkkasuhteen avulla terveyspalvelujen käyttäminen lisääntyi, vähentäen kokemusta niiden riittämättömyydestä. Toimeentulotuen tarve väheni ja ilmeni viitteitä positiivisista hyvinvointivaikutuksista. (Kokko ym. 2013, 110.) Palkkatyösuhde kokeilussa toi oikeuden työterveyshuoltoon, jonka kautta työllistetyt pääsivät toiminta- ja työkyvyn selvittelyyn. Niiden avulla tuli esille osatyökykyisten ja työkyvyttömiä iso määrä sekä useita sairauksia. Kokeilussa tuli ilmi osallistuneiden runsaat kuntoutustarpeet ja silti vähäinen ohjautuvuus Kelan tai kunnan toteuttamaan kuntoutukseen. Kuntoutusjärjestelmä ei vastaa tarpeeksi hyvin työttömien tilanteisiin ja todellisiin tarpeisiin. Tuloksista käy ilmi, ettei työ yksin riitä kuntoutumiseen vaan edellytyksenä on yksilöllisesti ja tavoitteellisesti räätälöidyt työtehtävät sekä riittävä tuki niiden tekemiseen. Pitkäaikaistyöttömillä tärkeänä näyttäytyi työn yhdistäminen ammatilliseen ja sosiaaliseen tukeen. Eläkeselvittelyjen tarvetta oli runsaasti. Työttömien terveys- ja kuntoutuspalveluihin hyödynnettäviä kuntoutuksen ja moniammatillisen yhteistyön toimintatapoja kehitettiin kokeilun aikana. (Kokko ym. 2013, 143–160.)

Välityömarkkinoille työllistymisen kokemuksia sekä hyvinvoinnin ja elämänlaadun kokemuksista ikäryhmittäin on havaittavissa samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Koko elämäntilanteen huomioiva kokonaisvaltainen moniammatillinen yhden luukun lähestymistapa ilmeni tärkeäksi työttömille. Eniten täystyöllisyyskokeilusta kokivat hyötyneensä ikääntyneemmät, joiden joukossa oli runsaasti osatyökykyisiä sekä nuoret työttömät. Nuoret kokivat hyödylliseksi saamansa työkokemuksen ja motivaatiotason kohenemisen jatkosuunnitelmien tekemiseksi koulutukseen tai työhön. Koettu hyvinvointi kasvoi. 25–50-vuotiaat työllistyivät kohtuullisesti muualle kokeilun jälkeen, heistä kuitenkin vain puolet kokivat työllistymisen parantaneen hyvinvointia. 50–64-vuotiaista harva työllistyi avoimille työmarkkinoille, mutta osallistuminen työelämään kokeilussa lisäsi fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Eläkeratkaisun sai moni ikääntynyt henkilö työkyvyttömyyden perusteella. (Kokko ym. 2013, 205–207.)

Kainuussa kuten muuallakin Suomessa työllisyyden ja sosiaalisen kuntoutuksen hankkeita on ollut runsaasti viimeisen kuuden vuoden aikana. Tarkastelen seuraavaksi joitakin ohjelmakaudella 2014–2020 toimineita jo päättyneitä hankkeita.

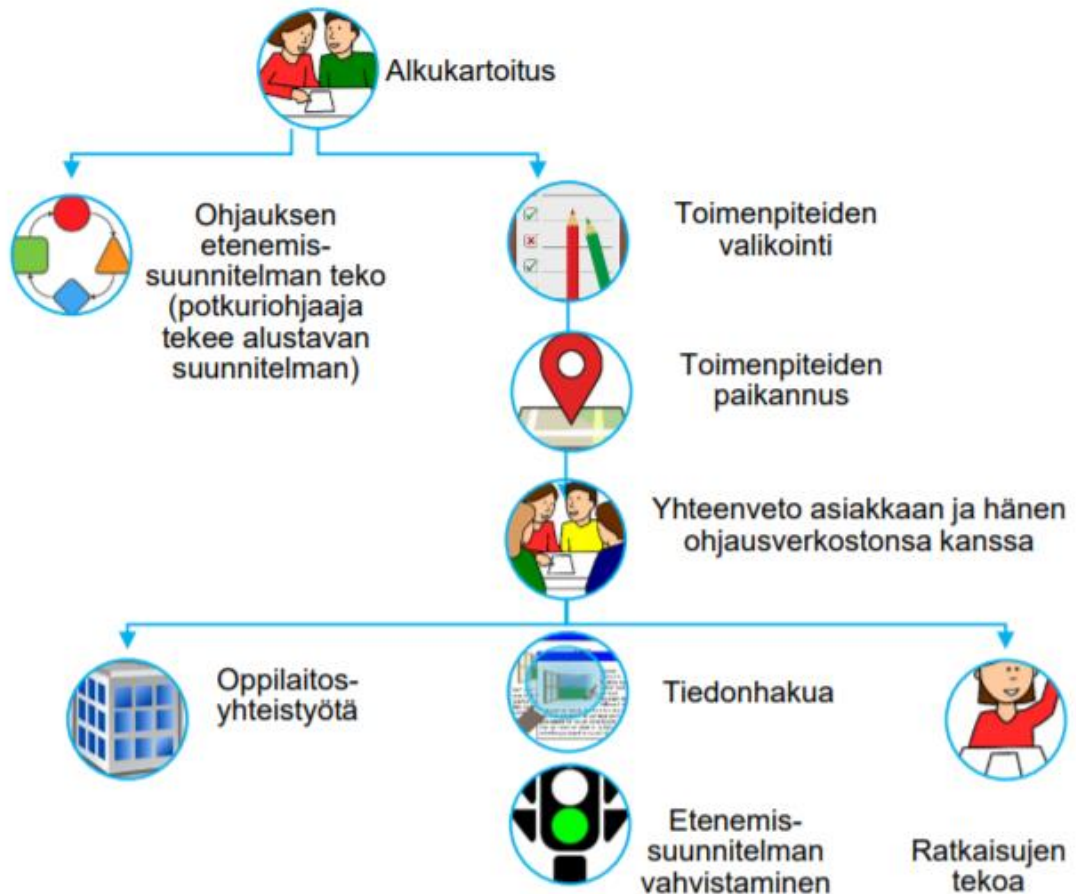
Kainuussa ohjelmakaudella 2014–2020 toimintalinjan 3 työllisyys ja työvoimanliikkuvuus ESR-hankkeiden yhteismäärä on 28 hanketta, joista seitsemän on rinnakkaishankkeita ja yksi esiselvityshanke. Opinnäytetyön tekemisen aikaan niistä oli päättynyt 17 hanketta. Toimintalinjan 5 ESR-hankkeiden yhteismäärä kaudella 2014–2020 Kainuussa on 17, niistä kaksi on rinnakkaishankkeita. (Rakennerahastotietopalvelu [RR-tietopalvelu] 2020.) Taulukossa 1 on koottuna osa toimintalinjan 3 hankkeita.

Taulukko 1. Sotkamolaisia työttömiä joko välillisesti tai välittömästi koskettavia kehittämishankkeita (ESR) vuosilta 2014–2020, toimintalinja 3 (Lähde: RR-tietopalvelu 2020).

Hanke	Toteutus-aika	Keskeiset tavoitteet
Tukea ja tehoa järjestöjen työllistämiseen S20192	2.2.2015–31.12.2017	Tukea yhdistyksiin palkattujen nuorten ja heikossa työmarkkinatilanteessa olevien ihmisten työllistymistä avoimille työmarkkinoille
Osaavan työvoiman rekrytointi Kainuuseen S20986	1.5.2017–30.4.2019	Kainuun työvoimatarpeisiin vastaaminen kehittämällä yhteistoimintatapa resurssien hyödyntämiseen, paikkakunnan imagon kohentamiseen ja paluumuuttajien palvelujen kordinoimiseen
Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hanke S21038	1.8.2017–31.7.2020	Pitkäaikaistyöttömien työllistymisen edistäminen eri toimenpiteiden avulla ja oman työllistämisen mallin luominen Sotkamoon, sekä työllisyydenhoidon kirkastaminen
Potkuri-hanke S21300	1.3.2018–30.4.2020	Pitkäaikaistyöttömien osaamistason nostaminen ehyen palvelukokonaisuuden avulla. Kehittämistyön keskiössä verkostoyhteistyö
Suo, susiraja ja segregatio-kehittämishanke S21028	1.8.2017–31.3.2020	Työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaisen eriytymisen lieventäminen. Työllisyyden, yrittäjyyden, alueellisen hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistäminen

Potkuri-hankkeesta saatiin hyviä tuloksia. Toimijaverkoston henkilöiden, jotka toimivat pitkäaikaistyöttömyyden työllisyydenhoidon ytimessä, osaaminen ja yhteistyöhön perustuva työote parani. Hankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden osaamistaso koheni ja tunnistettiin toimivia tapoja kohtaanto-ongelman ratkaisemiseksi. Hankkeen aikana laadittiin yhteistyötoimijoiden kanssa Kainuulainen opinnollistamismalli -julkaisu sekä asiakkaiden tukiverkostojensa kanssa koke-

mien ohjaustilanteiden pohjalta koottu Ohjauspolut -julkaisu. Hankkeessa tuotettuja menetelmiä, tuotteita ja työkaluja pystytään jatkossakin hyödyntämään. (RR-tietopalvelu 2020a.) Kuvio 14 havainnollistaa Potkuri-hankkeen ohjauspolkuja.

Kuvio 14. Potkuri-hankkeen ohjauspolkuja (Lähde: Ohjauspolut 2020, 11).

Vaikeasti työllistyvien työllistymisen esteet aiheutuvat moninaisista eri osatekijöistä, jotka usein liittyvät hyvinvointivajeisiin. Hankkeiden avulla pyritään kehittämään mm. palvelujärjestelmiä, palveluprosesseja ja yhteistyön sujuvuutta asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen eteenpäin viemiseksi. Sosiaalinen kuntoutus ja työllisyydenhoito nivoutuvat läheisesti yhteen käsi kädessä kulkien. Taulukossa 2 on osa jo päättyneistä toimintalinjan 5:n Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta -hankkeista.

Taulukko 2. Sotkamolaisia työttömiä joko välillisesti tai välittömästi koskettavia kehittämishankkeita (ESR) vuosilta 2014–2020, toimintalinja 5 (Lähde: RR-tietopalvelu 2020).

Hanke	Toteutus-aika	Keskeiset tavoitteet
Väliasema-raide tulevaisuuteen S20004	1.1.2015–31.12.2017	Ohjausmalli haastavassa elämäntilanteessa oleville nuorille. Elämänhallinnan kokonaisvaltainen tukeminen, sosiaalisten taitojen parantaminen ja tukea jatkopolun etsimisessä
SOS Kainuu – Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen Kainuussa S20851	1.1.2017–31.12.2018	Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen, -palveluverkostojen ja -asiakasprosessien toimivuuden kehittäminen. Käytännön työn, toimintamallien, rakenteiden ja osaamisen kehittäminen sosiaalisessa kuntoutuksessa, sekä yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa uusien sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen luominen
Työelämän ulkopuolella olevien päihde-, laitosta- ja rikostaustaisten nuorten työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen työpaja- ja valmennuksen avulla, So What S21096	1.9.2017–31.8.2019	Ehkäistä ja vähentää kaikkein heikommassa asemassa olevien erityisryhmien syrjäytymistä. Kehittää osallisuutta kohentavia ja työ- ja toimintakykyä edistäviä palveluja sekä työelämänvalmiuksia
ISO SOS - Osallistuvat asiakkaat ja vaikuttavat kokeilut sosiaalityössä S21189	1.1.2018–31.12.2019	Heikoimmassa asemassa olevien hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen, huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen ja vähentäminen. Elämänhallinnan vahvistaminen ja oman toimijuuden lisääminen sosiaalityössä

Yksi sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeista Kainuussa oli SOS Kainuu -hanke, joka toteutettiin ajalla 1.1.2017–31.12.2018. Hanke selkeytti ja jäsensi sosiaalista kuntoutusta sekä siihen osallistuvien eri toimijoiden rooleja ja tuotti sosiaalisen kuntoutuksen verkostojen käyttöön yhteisiä työvälineitä. Tuloksista ilmenee, että hankkeen asiakkaiden osallisuus elämään ja yhteiskuntaan on vahvistunut sekä työ- ja toimintakyky kohentunut. Hankkeessa saavutettiin yhteinen ymmärrys sosiaalisen kuntoutuksen kohdentamisesta, sisällöstä, tavoitteista sekä työmenetelmistä ja osaamisesta. (Karhu-Härkönen, Kyllönen & Tuomenharju 2018, 17–21, 28.) Sotkamolaisia koskettavia työllisyyttä edistäviä kehittämishankkeita on toteutettu useita. Hankkeissa on kehitetty toimijarakenteita ja

tehty asiakastyötä vahvistamaan työttömien työllistymisedellytyksiä. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut vaikeasti työllistyvien kohdalla ratkaisujen väliaikaisuus eikä pysyvämpiluonteisia tuloksia kohti avoimia työmarkkinoita ole juurikaan syntynyt työnhakijoiden työllistymisen esteiden monimuotoisuuksien vuoksi.

Kainuulaisille työllisyystoimijoille toteutettiin syksyllä 2015 työllisyyskysely työllisyysenhoidon nykytilasta ja tulevaisuudesta (Huotari 2015). Kyselyn tulokset toimivat pohjana työllisyystoimijoiden kanssa yhteistyössä laaditulle Tolokusti -kainuulaiselle työllisyysenhoidon käsikirjalle. Käsikirjan sisältö jakautuu palvelut ja palvelutarpeet kohtaamaan -osioon, toimijoiden roolit työllistymisen edistämässä -osioon ja kehittämiskohteet -osioon. Prosessiajattelua noudatetaan pitkäaikaistyöttömiin ja vaikeasti työllistyviin liittyvissä palveluprosesseissa. Työllisyysenhoidon vaikuttavuuden kannalta on keskeistä, että työttömien ohjaus tapahtuu asiakkaiden yksilöllisten palvelutarpeiden mukaisesti oikeisiin palveluihin oikea-aikaisesti. (Huotari 2016, 4–15.)

4.2 Tolokusti Sotkamossa -työllisyysenhoidonhanke

Tolokusti Sotkamossa -hanke S21038 oli kolmevuotinen Sotkamon kunnan vuosina 2017–2020 toteuttama Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama työllisyysenhoidon hanke. Sotkamon kunta vastasi hankkeen omarahoitusosuudesta. Pääasiallinen kohderyhmä oli yli 30-vuotiaat 200–299 päivää työttömänä olleet sotkamolaiset sekä pitkäaikaistyöttömät työmarkkinoille edistettävissä olevat henkilöt. Kohderyhmään kuuluivat myös oikeisiin palveluihin ohjattavat, ei työmarkkinoille edistettävissä olevat henkilöt sekä yritykset, yhdistykset, järjestöt ja Sotkamon kunta. Pääasiallinen kohderyhmä laajeni lokakuussa 2018 päivitetyn hankesuunnitelman mukaan koskemaan kaikkia yli 30-vuotiaita työttömyysuhan alaisia ja työttömiä työnhakijoita Sotkamossa. Lisäksi kohderyhmä laajeni aktiivisin keinoin työhön tai koulutukseen edistettävissä oleviin alle 30-vuotiaisiin sotkamolaisiin nuoriin. Toiminnassa välillisenä kohderyhmänä olivat mukana kohderyhmien läheiset, kuntalaiset, ELY-keskus, TE-toimisto, TYP, KELA ja Kainuun sote. (RR-tietopalvelu 2020.)

Hankkeen ensimmäinen toteutusaika oli 1.8.2017 – 31.7.2019. Helmikuussa 2019 muutoshakemuksella haettiin jatkoaikaa Tolokusti Sotkamossa -hankkeelle

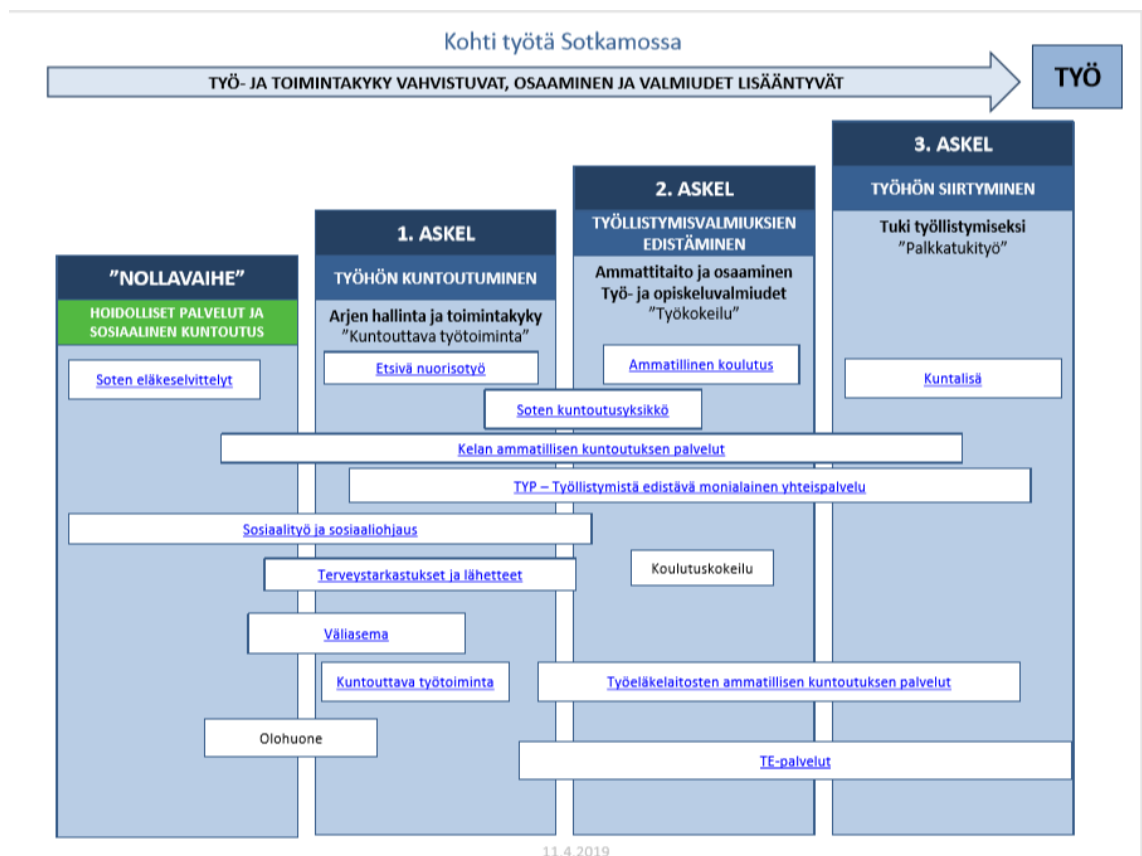
31.7.2020 asti. Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeessa työskenteli kaksi työntekijää, työllisyyskoordinaattori / projektipäällikkö ja työhönvalmentaja. Työllisyyskoordinaattorin vastuualueeseen kuului hallinnollisten ja kehittämistehtävien lisäksi mm. työ- ja työllistämismahdollisuuksien kartoittaminen. Työhönvalmentaja toimi enemmän asiakas- ja työnantajarajapinnassa. Hän kartoitti esimerkiksi työllistymismahdollisuuksia, avusti yrityksiä työllistämisen ja tukiasi-oissa, tuki ja ohjasi sekä kulki asiakkaiden rinnalla prosessien aikana.

Hankkeella oli palkkatukia ja työvoimakoulutuksia hallinnoiva Tolokusti Sotkamossa -rinnakkaishanke S21115 (RR-tietopalvelu 2020). Rinnakkaishankkeen avulla parannettiin asiakkaiden osaamistasoa ja tuettiin työllistymisprosessin nivelvaiheita. Työvoimakoulutuksia hankkeen aikana toteutettiin neljä kappaletta, ne olivat kestoaltaan kolme kuukautta. Tolokusti Sotkamossa -hankkeeseen osallistui yhteensä 107 työtöntä sotkamolaista. Vaikka Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen varsinaisia muita kohderyhmiä Sotkamon kunnan lisäksi olivat myös yritykset, yhdistykset ja järjestöt, ne ovat rajattu tutkimukseni ulkopuolelle.

4.3 Tolokusti Sotkamossa -hankkeen tavoitteet

Hankkeen tavoitteena oli tukea työnhakijoiden työpolkuja ja saada eri toimenpiteiden avulla sotkamolaiset pitkäaikaistyöttömät palaamaan työmarkkinoille sekä työllisyydenhoidon mallin tunnistaminen (Sotkamon kunta 2020). Henkilökohtaisen työhönvalmentajan tuen avulla ja monialaista verkostoyhteistyötä toteuttaen tavoitteena oli pyrkiä rakentamaan pitkäaikaistyöttömälle yksilöllinen polku kohti työllistymistä. Toimijayhteistyön avulla hankkeella oli tavoitteena rakentaa oma sotkamolainen työllistämismalli tukemaan pitkäaikaistyöttömien siirtymistä avoimille työmarkkinoille, toimintamalli edistämään työnantajien edellytyksiä pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen sekä selkeyttää kunnan omaa toimijuutta työllisyydenhoidossa. (RR-tietopalvelu 2020.) Työllisyydenhoidon hankkeen yksi tavoite oli selkeyttää Sotkamon kunnan omia toimintatapoja työttömän työnhakijan näkökulmasta. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tuoda esille osallistujien kokemukset ja ääni toiminnan jatkokehittämistä varten.

Asiakkaita ohjautui hankkeeseen sosiaalitoimen, Kainuun TE-toimiston ja Kainuun työvoimanpalvelukeskuksen kautta. Asiakkaat olivat voineet myös itse ottaa suoraan yhteyttä hankehenkilöstöön. Työhönvalmentaja kutsui asiakkaan yhteiseen tapaamiseen tilanteen yksilölliseksi kartoittamiseksi ja esitteli hankkeen toiminnot. Työhönvalmentaja selvitteli yhteistyössä asiakkaan kanssa sen hetkisen ammatillisen osaamisen, työnhaku- ja työhaastattelutilannetaidot, asiakkaan toiveet, tavoitteet ja mielenkiinnon kohteet sekä mahdolliset työnhakemisen ja vastaanottamisen haasteet. Tavoitteellisessa yhteistyössä mietittiin yhdessä ratkaisuvaihtoehtoja hyödyntäen Kohti työtä -mallin kolmea vaihetta (Kuvio 15).

Kuvio 15. Kohti työtä -malli Sotkamo (Lähde: Kohti työtä Sotkamossa 2019).

Polku hankkeessa eteni kartoittamalla pitkäaikaistyöttömän työ- ja toimintakyky sekä arvioimalla kokonaisvaltainen palvelutarve. Hankeosallistujien työllistymistä edistettiin erilaisilla palveluilla, kuten kuntouttavalla työtoiminnalla, ammatinvalinta- ja uraohjauspalveluilla, työ- ja koulutuskokeiluilla, työttömien terveystarkastuksilla, ammatillisella kuntoutuksella, velkaneuvonnalla, kouluttautumalla sekä

palkkatukityöllä. (Sotkamon kunta 2020.) Asiakkaalla voi olla hankkeen aikana käytössä useampia eri palveluja ennen työllistymistä avoimille työmarkkinoille. Hankkeen työntekijät tukivat asiakkaita palveluiden aikana ja seurasivat heidän edistymistään. Mikäli työ tai koulutus ei ollut ajankohtainen hankeosallistujien silloiseen elämäntilanteeseen sopivana tavoitteena, ohjattiin asiakas muihin palveluihin kuten esimerkiksi eläkeselvittelyihin. Moniammatillista yhteistyötä toteutettiin sosiaali- ja terveystyöpalvelujen, oppilaitosten, TE-palvelujen, TYP:n ja Kelan kanssa. Toimijoiden verkostoyhteistyön avulla hanke huolehti asiakkaan kokonaisvaltaisesta asiakasprosessin etenemisestä, vähensi eri toimijoiden päällekkäisen työn tekemistä, sekä lisäsi työllisyshoidon tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta.

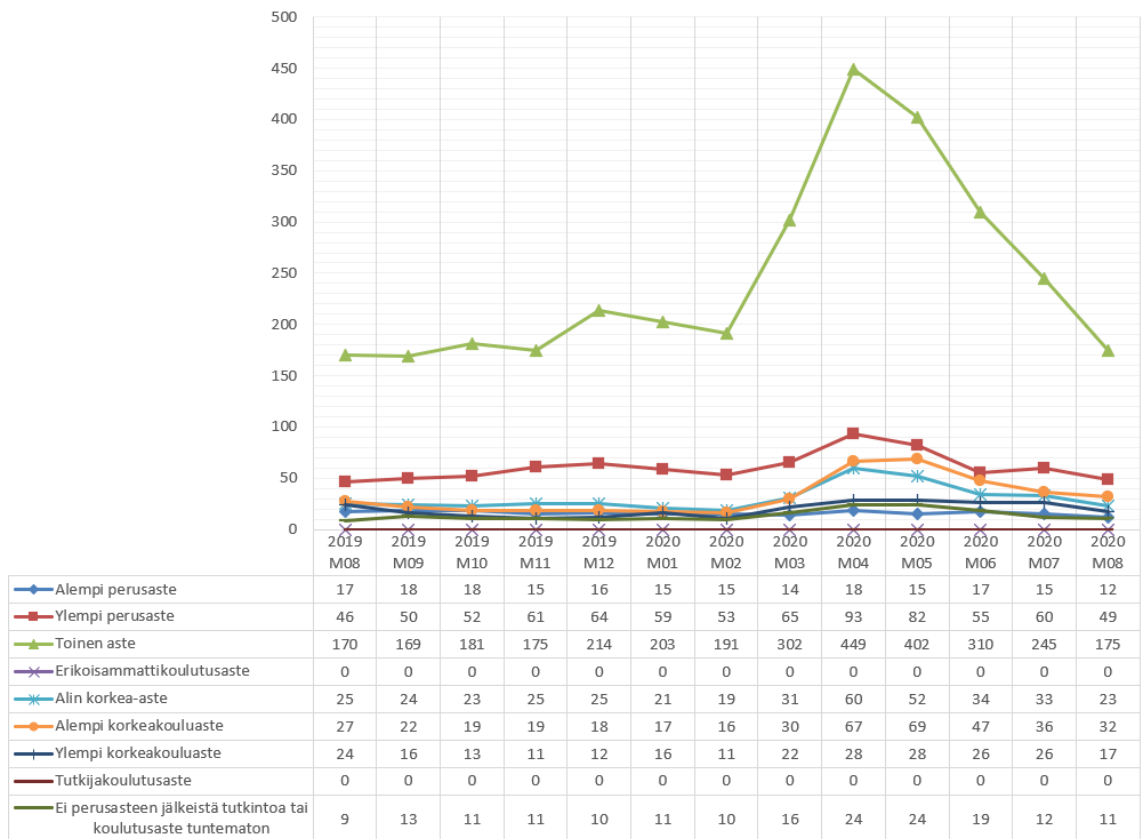
4.4 Tolokusti Sotkamossa -hankkeen yhteistyökumppanit

Yhteistyökumppaneina hankkeella olivat Kainuun TE-toimisto, Kainuun TYP, Kainuun sote, Kainuun ELY-keskus, Kela, työnantajat, yhdistykset sekä järjestöt. Hankkeen toteuttamisessa keskiössä oli eri toimijoiden välinen tiedonkulku. Yhteistyökumppanit olivat hankkeen valmisteluvaiheesta alkaen yhteistyössä Sotkamon kunnan työllisyystyöryhmän kanssa. Valmisteluvaiheessa työllisyystyöryhmä konsultoi yhteistyökumppaneita hankkeen tavoitteista ja toimenpiteistä. Vaikutteita hankkeen sisältöön otettiin myös Tolokusti -Kainuulainen työllisyshoidon käsikirjasta (Huotari 2016). Hankkeen aikana yhteistyökumppaneiden kanssa pidettiin toiminnan ja yhteistyön kehittämisen verkostopalavereita. Lisäksi toteutettiin hankkeen välipalautekyselyjä kohdennetusti kaikille yhteistyökumppaneille sekä ohjausryhmälle ja oppilaitokselle. Hankeosallistujille ei ollut välipalautekyselyjä, joten tutkimukseni asiakkaiden subjektiivisesta kokemuksista hankkeen vaikuttavuudesta tuottaa lisätietoa ja tukee hankkeen loppuarviota.

5 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Toimenpiteiden vaikuttavuus

Tutkimuksen haastatteluihin osallistui kolme naista ja kolme miestä. Iältään tutkittavat olivat 20–60 vuotiaita. Ennen hankkeeseen osallistumista haastateltavilla oli taustalla eri pituisia työttömyysjaksoja pitkäaikaistyöttömyyteen asti. Kaikilla tutkittavilla oli toisen asteen pohjakoulutus. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikilla tutkittavilla oli terveydellisiä rajoitteita ja osatyökykyisyyttä. Kuukausitilasto esittelee viimeisen vuoden ajalta työttömyyden jakautumisesta Sotkamossa eri koulutusasteiden mukaisesti (Kuvio 16).

Kuvio 16. Työttömät Sotkamo koulutusasteen mukaan (Lähde: Suomen virallinen tilasto: Työnvälitystilasto 2020).

Kuten viimeisimmät tilastotiedot osoittavat, toisen asteen koulutustausta on isolla osalla sotkamolaisia työttömiä tutkimukseni kohderyhmän lisäksi. Aikaisempi tut-

kimustieto työ- ja elinkeinoministeriön julkaisun 23/2011 mukaan osoittaakin vaikeasti työllistyvillä yleisimmin olevan keskiasteen koulutustaso ja tutkimuksen otosjoukosta 25,8 %:lla oli myös terveydellinen rajoite (Terävä ym. 2011, 33–34). Kyseisen tutkimuksen mukaan, terveydentila on yksi merkittävimmistä työllistymisen haasteista. Tutkimukseni kohderyhmän taustatekijät koulutusasteen ja terveydellisten rajoitteiden osalta ovat samansuuntaisia aiemmin tutkitun tiedon kanssa.

Hankkeeseen osallistuneiden kokemukset toimenpiteiden vaikuttavuudesta olivat pääosin positiivisia. Haastattelujen kuudesta vastaajasta neljä koki hankkeen toimenpiteillä olleen myönteisen vaikutuksen työllistymiseen, koulutukseen tai muuhun palveluun hakeutumisessa. Kaksi vastaajaa vastaavasti koki, ettei hankkeen toimenpiteillä ollut vaikutusta heidän tilanteeseensa. Kahden haastateltavan polku hankkeessa johti palkkatuettuun työsuhteeseen ja yksi haastateltava työllistyi avoimille työmarkkinoille. Kolme haastateltavaa ohjautui eri koulutuksiin ja heistä kaksi osallistui lisäksi työllistymistä edistävään palveluun. Haastateltavista kolme suoritti hankkeen kautta korttikoulutuksia, kuten työturvallisuus- ja tulityökortti, EA1 ja anniskelupassi. Haastateltavat kokivat lupa- ja korttikoulutuksien suorittamisen hankkeen kautta hyödylliseksi, koska ne ovat usein edellytyksenä työllistymiselle. Hankkeen toimenpiteitä vaikuttavimpina pitivät työllistyneet hankeosallistujat. Työllistymiseen ja työmarkkinoille paluun tukemiseen palkkatuen mahdollisuuden selvittäminen ja hakeminen koettiin tärkeäksi. Erään haastateltavan mielestä siihen pitäisi hankkeessa panostaa vielä enemmän, että kaikille osatyökykyisille saataisiin mahdollisuus päästä kokeilemaan räätälöityä työtä. Terveystarkastuksiin ohjaaminen koettiin hyödylliseksi, sen koettiin tukevan jatkosuunnitelmien tekemistä. Työmarkkinatietouden ja työmahdollisuuksien tietoon tuominen tuki avoimille työmarkkinoille työllistynyttä tutkittavaa.

” Ei mulla ois ollut mitään tietoakaan, että niin kuin Sotkamossa edes olisi avoimia työpaikkoja”

Tulevaisuuden suunnitelmat hankkeen jälkeen ovat selkeät kahdella haastateltavalla, joiden työ on jatkumassa. Opiskelua jatkavan haastateltavan suunnitelmana on valmistua uuteen ammattiin ja työllistyä valmistumisen jälkeen uudelle alalle. Yksi haastateltava aloitti ammatillisen kuntoutuksen hankkeen jälkeen.

Kaksi haastateltava kokee tulevaisuutensa suunnittelun erittäin epävarmaksi, toinen on työvoiman ulkopuolella ja toinen suunnittelee työkokeilun aloittamista.

Kokemukset hankkeen palveluiden riittävydestä olivat vastaajilla paljolti samansuuntaiset: niitä oli sopivasti ja niihin oltiin tyytyväisiä. Palveluiden sisällöissä kuitenkin koettiin olevan kehittämisen tarvetta. Yhden vastaajan mielestä palveluja olisi kuitenkin pitänyt räätälöidä enemmän yksilön näkökulmasta ja tarpeeseen sopiviksi toivotun lopputuloksen saavuttamiseksi. Kaksi vastaajaa koki hankkeen aikana toteutuneen palvelun sisältäneen heille tarkoituksettomia tapahtumia. Työvoimakoulutuksen keston haastateltava koki liian lyhyeksi, koska kolme kukaudesta oli tavoitteisiin nähden liian lyhyt aika. Hyödyllisyys työvoimakoulutuksesta jäi suoritettuihin korttikoulutuksiin. Hyvänä hankkeessa koettiin se, että hankehenkilö lähti tueksi mukaan tapaamaan työnantajia kysyttäessä työ- tai työkoekelpuutta. Haastatteluissa tuli ilmi, että pitkittynyt työttömyys ja alentunut työkyky lisäävät arkuutta omatoimiseen työn hakemiseen tai palveluun hakeutumiseen, heikentää itseluottamusta ja uskoa siihen, että enää ”kelpaisi” työnantajille.

” Enhän minä toki olisi hakeutunutkaan minnekään”

”Oishan niitä paikkoja ollu haussa ja nytkin oli, vaan ei tullut yksin haettua”

” Valintoihin olisin halunnut enemmänkin vaikuttaa”

5.2 Vaikutukset hyvinvointiin

Tutkittavat kokivat hyvinvoinnin parantuneen Tolokusti Sotkamossa -hankkeen aikana. Hankkeen koettiin lisänneen intoa, hyvinvointia ja sosiaalisuutta sekä tuoneen taloudellista turvaa. Haastattelujen mukaan osa virkistyi, kun ehdotettiin eri vaihtoehtoja, uskottiin ihmiseen ja kannustettiin positiiviseen sävyyn. Osa uskaltui lähtemään kotoa ulos ja osa koki kasvaneensa ihmisenä.

” Ennen hanketta minähän en kokenut millään lailla, olin ihan kotona, enkä pystynyt lähtemään mihinkään. Hankkeella oli merkitystä hyvinvointiin, oli varmasti”

Arvostuksen saaminen piristi mieltä vaikuttaen positiivisesti hyvinvointiin. Tutkimuksen vastauksia arvostuksen tuntemisesta voi rinnastaa Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin tarpeista being-tasoon, jossa arvostuksen tunteminen lisää hyvinvointia. Taulukkoon 3 olen koonnut hankeosallistujien ilmauksia havainnollistamaan heidän kokemuksiaan hankkeen vaikutuksesta hyvinvointiin.

Taulukko 3. Haastateltavien kokemuksia hankkeen vaikutuksesta hyvinvointiin.

Kokemus	Haastateltava 1	Haastateltava 2	Haastateltava 3	Haastateltava 4	Haastateltava 5	Haastateltava 6
Hyvinvointiin	Parani	Virkistyi	Helppo myöntää, että on parantunut	Iso merkitys oli varmasti	En osaa sanoa, taloustilanne parani	Oli merkitystä, parani

Tulevaisuuteen hankkeen jälkeen hyvinvoinnin näkökulmasta tutkittavat suhtautuivat hyvin ristiriitaisin odotuksin. Positiivisimmat odotukset olivat kahdella tutkittavalla, joilla työt ovat jatkumassa. Tyytyväisyys ja luottavaisuus tulevaisuuteen oli myös tulkittavissa toisen edelleen koulutuksessa jatkavan tutkittavan vastauksista. Muihin palveluihin ohjautuneet asiakkaat sekä työnhakua edelleen jatkavat asiakkaat olivat epävarmoja, mitä tulevaisuus tuo tulleessaan eivätkä he nähneet tulevaisuutta kovin valoisana. Suurimpana epävarmuustekijänä korostuivat terveydelliset ongelmat, jotka heikentävät fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia sekä työllistymismahdollisuuksia.

”Mulla syksyllä jatkuu työ, että ihan hyvillä mielillä tässä”

”Sitä minä oon kauheesti miettinyt, että pitääkö minun pystyä tekemään töitä lääkkeiden avulla vai eikö tarvihe”

”Oon vähän niin kuin tyhjän päällä, voisko sanoa et en yhtään tiä mitä tulevan pitää”

5.3 Tolokusti Sotkamossa -hankkeen merkitys

Taulukkoon 4 olen koonnut haastateltavien ilmaisuja kokemuksistaan hankkeessa olemisen merkityksestä toimintakykyyn, arkeen ja taloudelliseen tilanteeseen. Taulukon avulla havainnollistan hankkeen asiakasvaikuttavuutta, onko

hankkeessa olemisella osallistujien kokemuksen mukaan ollut merkitystä muutokseen elämäntilanteessa tai toimintakyvyssä. Ensimmäisessä kohdassa nähdään, että neljä vastaajaa kokee hankkeella olevan merkitystä toimintakyvyn positiiviseen muutokseen. Hanke on saanut osallistujien toimintakykyä paranemaan, rohkaissut, kasvattanut itseluottamusta ja -tuntemusta sekä lisännyt liikunnallisuutta. Kaksi vastaajaa kokee, ettei hankkeella ole ollut merkitystä toimintakykyyn.

Toisessa kohdassa näkyy ihmissuhteissa ja päivärytmeissä tapahtuneita muutoksia. Tutkittavat kokivat sosiaalisten suhteiden lisääntyneen hankkeen aikana, virkistyneensä sekä saaneensa sisältöä arkeen. Positiivisia ja isojakini muutoksia koettiin tapahtuneen myös päivärytmissä. Vastauksista käy ilmi, että hankkeella on ollut merkitystä asiakkaiden elämäntilanteisiin. Hankkeen toimenpiteiden kautta osallistujat pääsivät tutustumaan uusiin ihmisiin, saivat lisää sosiaalisia suhteita sekä piristystä ja säännöllisyyttä arkeen. Uusia ihmissuhteita pidetään yleensä aina positiivisena asiana. Vastauksia voi verrata Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin tarpeen osa-alueeseen loving (yhteisyys-suhteet).

Kolmannessa kohdassa nähdään hankkeen merkitys taloudellisen tilanteen muutokseen. Taulukosta nähdään, että muutos on vaihteleva. Kokemus muutoksesta riippuu osittain siitä, mihin toimenpiteeseen haastateltava on osallistunut. Työllistyneillä tutkittavilla muutos on näkyvin, koska palkkatulot ovat paremmat kuin työttömyysetuudet. Kaksi koulutukseen lähtenyt tutkittava kokivat, ettei taloudellisessa tilanteessa tapahtunut muutoksia hankkeen aikana. Neljä tutkittavaa koki taloudellisen tilanteen parantuneen hankkeen aikana. Kohentuneen taloudellisen tilanteen tuomat vaikutukset tutkittavat kokivat eniten lisääntyneenä turvallisuuden tunteena. Yhdelle tutkittavalle parantunut taloudellinen tilanne mahdollisti myös lisäksi itsenäistymisen ja muutoksen asumiseen. Tutkittavien vastauksia kohentuneen taloudellisen tilanteen tuomasta turvallisuuden tunteesta voidaan vertailla Allardtin (1976) hyvinvoinnin tarpeen having-tasoon. Elintason koheneminen kasvatti tutkittavien hyvinvointia.

Taulukko 4. Haastateltavien kokemuksia hankkeen merkityksestä.

Merkitys	Haastateltava 1	Haastateltava 2	Haastateltava 3	Haastateltava 4	Haastateltava 5	Haastateltava 6
Toimintakykyyn	Toimintakykyeni parani	Tulin rohkeammaksi ja itseluottamus kasvoi	Ei ole muuttunut	Oli merkitystä	Oli siinä mielessä, että siellä tulee enempi liikettä	Ei oikeastaan
Arkeen	Eniten vaikutti sosiaaliin suhteisiin, sosiaalisuus kasvoi	Sosiaalisuus lisääntyi ja tuli uusia tuttuja ja työkavereita. Pitää virkeänä ja jaksaa joka aamu nousta.	Muutos päivärytmiin hirveä	Sosiaaliin suhteisiin, tutustui uusiin ihmisiin. Apua käytännön tekemiseen	Olihan sillä merkitystä, arki helpottui. Tuli lisää tuttuja.	Auttoi, itsenäistyi. Kasvoin ihmisenä ja rohkeus lisääntyi. Sosiaaliset suhteita tuli lisää
Taloudelliseen tilanteeseen	Ei oikeastaan	Parani kun töihin pääsi	Ei vaikuttanut	Parani	Iso merkitys	Iso merkitys, parani työllistymisen kautta

5.4 Tuki, ohjaus ja moniammatillinen yhteistyö

Haastateltavien kokemukset Tolokusti Sotkamossa -hankkeessa saadusta tuesta ja ohjauksesta olivat pääosin positiivisia. Työhön, työvoimakoulutukseen ja muuhun palveluun lähteneet kokivat saaneensa tukea ja ohjausta hakeutumisen ja osallistumisen aikana, mutta omat vaikuttamismahdollisuudet paikan valintaan olivat vähäiset. Myönteisinä kokemuksina tutkittavien haastatteluissa nousi esille hankkeen henkilökohtaisuus, hankkeesta saatu yksilöllinen ohjaus, tuki ja apu sekä hankkeen kautta saatu tieto työelämän mahdollisuuksista. Hankkeen henkilökohtaisuuden viisi haastateltavaa koki mukavaksi ja innostavaksi, koska hankkeesta päin otettiin yhteyttä ja kysyttiin kuulumisia, eikä itse tarvinnut sinne päin soitella. Haastateltavat kokivat myös hyväksi hankkeen tavoitettavuuden ja

läsnäolon. Yhteyttä pystyi aina ottamaan puhelimitse tai sai mennä käymään paikan päällä keskustelemassa hankehenkilöstön kanssa. Yksilöllistä tukea ja apua hankkeesta koki saaneensa neljä haastateltavaa. Hankehenkilön mukana oleminen työpaikkakeskustelujen neuvotteluissa, rinnalla kulkeminen palaveritapaamisissa, avustaminen papereiden täyttämässä sekä henkilökohtainen ohjaus ja neuvonta nousivat esiin haastateltavien vastauksissa. Työhönvalmennusta kolme haastateltavaa kuvaili positiiviseksi, innostavaksi ja kannustavaksi sekä laajentaneen näkemystä työhausta ja työn mahdollisuuksista. Työhönvalmennus koettiin henkilökohtaiseksi avuksi, joka auttoi vaihtoehtojen kartoittamisessa, työhakemuksien tekemisessä ja työhaussa. Yksi haastateltava koki, ettei saanut tukea ja ohjausta hankkeen kautta.

”Aina on joku kulkenut minun rinnalla. Yhdessä täytettiin kaikki paperit mitä piti täyttää. Oisin ollut ihan tuulen viemää, jos sitä hanketta ei olisi ollut ja minua ohjattu siellä. Kun on kauan työelämästä pois, ei oo aina helppoo sinne mennä vieraitten ihmisten joukkoon. Ilman tätä hanketta, minä en tiä missä minä olisin”

”Hanke on täällä Sotkamossa paikan päällä, sinne voi mennä käymään ja he ovat tavoitettavissa. TE-toimistoa Sotkamossa ei oo”

”Tämmöistä pitäis olla. Jotkut tarvitsee vielä enemmän sitä kannustusta. Yhessä on mietitty ja onhan sieltä ehotettu, että hakisitko tuommoista tai tuommoista paikkaa. Ei varmaan kenellekään oo pahasta tuommoinen, että on joku kiinnostunu ja haluaa tosissaan auttaa ja miettiä yhdessä näitä kaikkia mahdollisuuksia”

Kaikille haastateltaville ei ollut täysin selvää, mitä moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan. Moniammatillinen yhteistyö haastateltavien kokemusten mukaan hankkeessa olon aikana toimi pääsääntöisesti hyvin, niiltä osin kuin sitä oli. Kahden haastateltavan vastauksien perusteella haasteita yhteistyön toimivuudessa oli terveystalvelujen kanssa. Heidän kokemuksensa mukaan monialainen yhteistyö ei toiminut täysin hankkeen aikana. Yksi haastateltava koki, ettei hankkeen aikana ollut moniammatillista yhteistyötä. Hankkeen aikana haastateltavien kohdalla yhteistyötä tapahtui TE-toimiston, Kelan, sosiaali- ja terveystalvelujen sekä oppilaitoksen kanssa.

”Kyllä ihan on toiminut muuten, mutta lähete piti toimittaa terveystalveluihin vaan ei oo kuulunut mitään”

”Hyvä kokemus yhteistyöstä. Kaikki on toiminut hyvin. Se on mennyt loistavasti”

5.5 Tutkittavien odotukset ja palaute Tolokusti Sotkamossa -hankkeesta

Haastatteluissa kysyin hankkeeseen osallistuneilta, mitkä olivat heidän omat odotuksensa hankkeesta ja täyttyivätkö ne odotukset. Haastateltavien omat odotukset hankkeelle olivat samansuuntaisia lukuun ottamatta yhtä hankeosallistujaa, joka ei tiennyt mitä hanke tarkoittaa tai mitä siltä voi odottaa. Osalla oli välitavoitteena harjoittelupaikan löytyminen, oman työllistymispolun löytyminen sekä avun saaminen oman tilanteen selvittämiseen ja työnhakuun. Kaikkien tavoitteiden ja odotuksien taustalla oli kuitenkin työllistyminen. Neljä haastateltavaa koki omien odotuksien täytyneen ja jopa ylittyneen. Heistä kolme työllistyi tavoitteidensa mukaisesti ja yksi ohjautui työkokeiluun. Kaksi koulutukseen lähtenyttä haastateltavaa koki, etteivät heidän omat odotuksensa täytyneet.

” Ne oikeastaan niin kuin ylitty, kun sain sieltä niin paljon apua käytännön tekemiseen. Se on tosi arvokasta”

”Että olis päässyt sitä työtä edes kokeilemaan, ei täytynyt”

Tolokusti Sotkamossa -hanke sai paljon positiivista palautetta haastateltavilta. Hanke koettiin monipuoliseksi, se antoi uutta potkua elämälle. Hankkeen koettiin tekevän arvokasta työtä tarjoamalla runsaasti apua käytännön tekemiseen, kuten asioiden hoitamiseen ja eri lomakkeiden täyttämiseen. Hankkeen työntekijät saivat paljon hyvää palautetta siitä, että he ovat mukavia, kannustavia ja kulkivat rinnalla tukien. Useamman hankeosallistujan palautteessa kiiteltiin hankkeen lähellä ja läsnä olemista yksilöllisen tuen saamiseksi kasvotusten varsinkin, kun TE-toimiston toimipaikkaa ei Sotkamossa enää ole. Hankkeen koettiin helpottavan työnhakuun liittyvien asioiden hoitamista. Työkokeilupaikkaan perehdyttämisen yksi haastateltava oli kokenut puutteelliseksi ja toivoi, että siihen olisi panostettu enemmän. Joidenkin kuntouttavan työtoiminnan tehtävien koettiin olevan tarpeettomia oman tilanteen etenemiselle ja tehtäviä toivottiin räätälöitävän

enemmän yksilön näkökulmasta. Palautteista kävi myös ilmi, että hankkeelle toivottiin lisää näkyvyyttä. Haastateltavat kokivat, että tiedottaminen hankkeen olemassaolosta oli liian vähäistä eikä näin ollen tavoittanut kaikkia asiakkaita, jotka olisivat voineet hyötyä hankkeen palveluista ja toimenpiteistä. Yhdelle haastateltavalle jäi hankkeesta paha maku suuhun. Hän toivoi hankkeen panostavan enemmän räätälöityihin työmahdollisuuksiin, niin että kaikilla olisi mahdollisuus päästä kokeilemaan työtä ja näyttämään mihin pystyy. Varsinaisia muutosehdotuksia tutkittavat eivät tuoneet esille.

” Heti se anto sellaista uutta potkua. On tarpeellinen kyllä, kun tuo työnvälityskin lähti täältä pois. On siinä lähellä ja läsnä, yksilöllistä tukea”

”Ei voi muuta sanoa, kun peukuttaa tuota hanketta, tosi hyvä”

5.6 Opinnäytetyön tulosten pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidonhankkeeseen osallistuneiden asiakkaiden kokonaisvaltaiset subjektiiviset kokemukset hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tukevatko Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen toimenpiteet osallistuneiden asiakkaiden työllistymistä, koulutukseen tai palveluun hakeutumista sekä onko toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Lisäksi tarkoituksenani oli selvittää hankkeeseen osallistumisen merkitys pitkäaikaistyöttömien toimintakykyyn, arkeen ja taloudelliseen tilanteeseen sekä kokemukset hankkeen aikana saadusta ohjauksesta, tuesta ja moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta. Opinnäytetyön tutkimustuloksia tarkastelen teorian ja haastattelurungon keskeisien käsitteiden avulla.

Hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuutta voi arvioida kaikkien haastattelurungossa olleiden kysymyksien avulla, joissa kysyttiin vaikutuksista, merkityksistä, kokemuksista ja odotuksista. Vastaukset liittyvät suurimmalta osin hyvinvoinnin kohenemiseen ja työllistymiseen. Hankkeen toimenpiteiden koettiin suurimmalta osin edistäneen hankeosallistujien tilanteen muuttumista ja parantaneen hyvin-

vointia. Pitkittynyt työttömyys heikentää taloudellista tilannetta ja luo turvattomuuden tunnetta. Oleellinen osatekijä ihmisten hyvinvoinnissa on turvallisuuden tunne. Tuloksista ilmenee selvä yhteys työllistymisen, taloudellisen tilanteen kohenemisen sekä turvallisuuden tunteen välillä. Työllistyminen avoimille työmarkkinoille palkkatuella tai ilman tuo mahdollisuuden pidempään jatkumoon työllistymisessä kuin palkkatukityö kunnan tai kolmannen sektorin kautta. Tältä osin tutkimuksen tulokset ovat samanlaisia kuin aikaisemmin tutkittu tieto työ- ja elinkeinoministeriön julkaisussa 23/2011 palkkatuella työllistymisestä kolmannelle sektorille (Terävä ym. 2011, 99). Työllisyysvaikutuksiltaan parhaana tukityöllistämismuotona todetaan myös Työpoliittisessa aikakausikirjassa 3/2019 olevan palkkatuki yrityksiin (Työpoliittinen aikakausikirja 2019, 9). Hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta voidaan huomata, että vaikka Tolokusti Sotkamossa -hanke oli työllisyydenhoidon hanke, toteutti se työvoimapolitiittisten tavoitteiden ohella sosiaalipoliittisia tavoitteita. Kuten aiemmin totesin, resurssiperäisen sosiaalipolitiikan yksi tarkoitus on tarjota ihmiselle voimavaroja. Tuloksien mukaan Tolokusti Sotkamossa -hanke antoi asiakkaille voimavaroja muun muassa lisääntyneiden sosiaalisten suhteiden muodossa.

Koulutukseen lähteneiden kokemukset erosivat toisistaan selvitetäessä hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuutta. Työvoimakoulutukseen osallistumiseen hankkeella oli vaikutusta, mutta vastaavasti aikuiskoulutukseen lähtemiseen ei. Kokemus hyvinvoinnin paranemisesta lisääntyi molemmilla, vaikka kummallakaan hankkeelle asetettu oma tavoite ei täyttynyt. Koulutukseen lähteneiden vastaukset todentavat hyvinvoinnin vaikeaa määrittelyä, ihmisten kokemukset hyvinvoinnista ovat hyvin erilaisia, ajassa ja paikassa muuttuvia.

Opinnäytetyön tutkimustuloksien mukaan hankkeen toimenpiteillä oli eniten vaikutusta hankeosallistujien elämäntilanteeseen, arkeen ja sosiaalisiin suhteisiin. Kokemukset mahdollisuudesta keskustella muiden ihmisten kanssa ja toisilta ihmisiltä saatu tuki vaikuttivat oleellisesti hankeosallistujien sosiaaliseen hyvinvointiin. Yksinäisyyden tunteminen ja kokeminen heikentävät ihmisen hyvinvointia. Opinnäytetyön tutkimustuloksien mukaan sosiaalisuus lisääntyi ja hankkeen toimenpiteet tarjosivat mahdollisuuden kodin ulkopuoliseen elämään. Tulokset ovat yhteydessä Raimo Raitasalon (1995) elämänhallintamallin ulkoiseen elämänhallintaan (Raitasalo 1995, 61). Sosiaalisen ympäristön muuttuminen havaittiin,

mutta sille ei varsinaisesti mielletty päämääriä. Lisääntyneiden sosiaalisten suhteiden voidaan todeta olevan hyvinvointia lisäävä seikka.

Yksilöllisen tuen ja ohjauksen hankkeen aikana tutkittavat kokivat positiivisena asiana. Tuloksissa huomattava yhteneväisyys tuen ja ohjauksen tärkeydestä oli niiden hankeosallistujien vastauksissa, joilla elämäntilanne oli haastavampi ja selkeää suuntaa tilanteen muuttamiseen ei ollut. Tulokset tuovat konkreettisesti esille kuinka tärkeää asiakkaan on päästä keskustelemaan kasvotusten pohdittaessa ratkaisuvaihtoehtoja moninasiin ongelmiin. Tuloksia voi verrata aiempaan tutkittuun tietoon työttömän työnhakijan passivoitumisesta työn hakemiseen jo kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen. TE-palvelujen sähköisten palvelujen lisääntyminen korostaa työllisyysenhoidonhankkeiden tärkeyttä yksilölliselle ohjaukselle kasvokkain. Tutkittavat toivatkin haastatteluissa esille TE-toimiston toimipisteen puuttumisen Sotkamossa. Tästä voidaan päätellä Tolokusti Sotkamossa -hankkeen kompensoineen työvoimapalvelujen toimipaikan puuttumista ja mahdollisuutta asioida kasvokkain kotikunnassa. Opinnäytetyön tutkimustulokset ovat yhteneviä vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävään tutkimukseen työttömän passivoitumisesta ja yksilöllisen ohjauksen tarpeellisuudesta jo varhaisessa vaiheessa, että palvelut kyetään kohdentamaan oikein asiakkaiden tarpeiden mukaisesti (Terävä ym. 2011, 60).

Opinnäytetyön tutkimustuloksien mukaan haastateltavat kokivat moniammatillisen yhteistyön toimineen toteutuneelta osin ihan hyvin. Moniammatillisessa työskentelyssä avoimuus ja luottamus ovat tärkeitä ominaisuuksia (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019, 22). Haasteita yhteistyön toimivuudessa hankeosallistujat kokivat terveyspalvelujen osalta. Monella tutkittavalla oli terveydellisiä rajoitteita, jotka vaikuttavat työllistymiseen ja työn tekemiseen aiheuttaen taloudellista niukkuutta. Tutkittavien kokemukset taloudellisista vaikeuksista, terveydellisistä ongelmista ja vaikeuksista terveyspalveluihin pääsemisessä vastaavat THL:n tutkimuksen tuloksia työttömien runsaammista hyvinvointivajeista näillä alueilla, kun vertailukohteena ovat työlliset (Vaarama ym. 2010, 246).

Opinnäytetyön tutkimustuloksien perusteella on tunnistettavissa tarve yhteistyön tiivistämisestä TE-palveluiden ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa oikeiden palveluiden tunnistamiseksi. Sama tarve käy ilmi vaikeasti työllistyvien tilannetta

ja palveluita selvittävässä tutkimuksesta (Terävä ym. 2011, 98). Paltamon Työtä Kaikille -kokeilun raportista kävi ilmi työttömien terveystalvelujen niukkuus, joka parani kokeilun työsuhteen syntymisen myötä työterveyshuollon kautta. Opinnäytetyön tutkimustuloksien mukaan hankeosallistujat kokivat haasteita terveystalveluihin pääsemisessä. Terveystalvelujen haasteita koskevien yhtäläisyyksien perusteella, voidaan perustellusti todeta yhteistyön tiivistämisen tarve työllisyshoidon ja terveydenhuollon välillä. Motivaatio työhön pääsemiseen tutkittavilla oli korkea ja haastattelujen perusteella tulkitsen tutkittavilla olevan potentiaalista osaamista annettavana työelämälle. Kyseisen työpotentiaalin parempi hyödyntäminen on tärkeää yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Tiiviimmällä moniammatillisella yhteistyöllä ja kohdennetulla palkkatuella lisättäisiin mahdollisuuksia saada osatyökykyisten osaaminen räätälöityä työnantajien käyttöön avoimille työmarkkinoille. Rakennemuutokset työelämässä edellyttävät työtapojen uudistamisen lisäksi työidentiteetin uudelleen rakentamista ja asiantuntijuuden jakamista. Uudistamisen edellytys on toimiva vuorovaikutus ja yhteistyö. (Mönkkönen ym. 2019, 8–9.)

Suurin osa tutkittavista ohjautui hankkeeseen TE-toimiston kautta. Puhuttaessa osallistumisesta työllisyshoidonhankkeeseen on aivan ymmärrettävää, että kaikkien haastateltavien hankeosallistujien omat tavoitteet liittyivät suoraan tai välillisesti työllistymiseen. Tutkittavien vastauksista käy selvästi ilmi työn merkityksen tärkeys ja oma halu pyrkiä työelämään. Vaikka kaikkien oma tavoite ei toteutunutkaan, olivat lähes kaikki tyytyväisiä hankkeen toimintaan. Hankkeessa oleminen on tuottanut henkisiä ja sosiaalisia voimavaroja, vaikkei työllistymistä avoimille työmarkkinoille olekaan tapahtunut. Tutkittavat toivat haastatteluissa esille, että tiedottamisen hankkeen toiminnasta pitäisi olla runsaampaa. Tämä tieto on hyvä huomioida hanketyössä tulevaisuudessa, että hankkeen tarjoamat palvelut ja mahdollisuudet tavoittavat kaikki kohderyhmät.

Opinnäytetyöni tehtävänä oli selvittää asiakkaiden kokemukset Tolokusti Sotkamossa -hankkeesta. Edellisten kappaleiden perusteella vastaukset ja johtopäätökset opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin ovat seuraavanlaisia: tukevatko Tolokusti Sotkamossa -hankkeen toimenpiteet pitkäaikaistyöttömien työllistymistä, koulutukseen tai palveluun hakeutumista, on vastaus moniselitteinen. Vastausten

perusteella käy ilmi, että haastateltavat ovat kokeneet saaneensa apua työnhakemiseen, työllistymiseen, työvoimakoulutukseen ja työkokeiluun lähtemisessä. Kaikkien osalta hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuus ei kuitenkaan ole ollut pitkäkestoinen. Ratkaisujen väliaikaisuus on tullut esille myös muiden kehittämishakkeiden tuloksissa. Työelämän vaatimukset nykyaikana ovat muuttuneet ja kasvaneet, pitkään työmarkkinoilta poissa olleen henkilön työllistyminen avoimille työmarkkinoille on haastavaa. Osaamisvaatimuksien muuttuminen on aiheuttanut kohtaanto-ongelmia, tutkittavien osaaminen ei vastaa työnantajien tarpeita. Opinnäytetyön tutkimustuloksien mukaan tutkittavista 83 %:lle lisähaasteita työllistymiselle asettaa osatyökykyisyys. Vastauksia voidaan peilata aiempaan tutkituun tietoon vajaakuntoisuuden ja osaamisen vajeiden vaikutuksista työllistymisen esteinä (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 53–53). Vaikka haastatteluiden tuloksien mukaan hankkeen toimenpiteet tukevat hyvin työllistymistä, koulutukseen tai palveluun lähtemistä, niitä ei voida yleistää koko hankkeeseen osallistuneisiin asiakkaisiin haastateltavien pienen määrän takia.

Kysymykseen onko hankkeen toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia, vastaus on selkeä. Haastattelujen perusteella hankkeessa mukana oleminen auttoi, tuki ja virkisti tutkittavia. Tästä voidaan tehdä myös johtopäätös, että hankkeen toimenpiteet lisäsivät myös aktiivisuutta. Opinnäytetyön tutkimustuloksien tuottamaa johtopäätöstä voidaan tarkastella aiemman tutkitun tiedon valossa, aktivointi lisää aktiivisuutta vaikkei suorita työllisyysvaikutuksia olekaan havaittu (Terävä ym. 2011, 17). Opinnäytetyön yhtenä käsitteenä on Erik Allardtin (1976) hyvinvointimalli. Tuloksien tarkastelu Allardtin hyvinvointiteorian kautta osoittaa, että hanke on vaikuttanut jokaisella hyvinvoinnin osa-alueella lisäten hyvinvointia. Having-tasolla hanke auttoi ja tuki työllistymisessä, koulutukseen hakeutumisessa ja kohensi taloudellista tilannetta. Hanke edisti loving-tasolla hyvinvointia, tutkittavat kokivat sosiaalisten suhteiden lisääntyneen hankkeen aikana uusien ihmissuhteiden kautta. Hanke toi sisältöä ja tarkoitusta elämään. Hyvinvoinnin tarpeista being-tasolla hankkeen vaikutukset näkyivät rohkaistumisen ja itsetunnon kohoamisen kautta, arvostuksen tunteminen lisää hyvinvointia. Kaikki nämä asiat edistävät omalta osaltaan hyvinvointia, jonka perusteella voin todeta, että

Tolokusti Sotkamossa -hankkeessa oleminen ja hankkeen toimenpiteet edistivät hankeosallistujien hyvinvointia.

Samankaltaisia tuloksia on saatu Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen 2011 mukaan tarkasteltaessa pitkäaikaistyöttömien työllistymistä ja syrjäytymisen ehkäisyä. Tarkastuskertomuksessa selvitettiin, miten työvoima- ja sosiaalipoliittiset tavoitteet ovat toteutuneet pitkäaikaistyöttömille kohdennetuissa toimenpiteissä. Tarkastuskertomuksen arviot perustuivat haastattelujen ja tutkimuskirjallisuuden aineistoon. Tarkastuskertomuksissa ilmenee, että työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistumisella on hyvinvointia edistäviä vaikutuksia ja syrjäytymistä ehkäiseviä vaikutuksia. (Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011, 89.) Mielestäni aiemman tutkitun tiedon selkeät yhteneväisyydet opinnäytetyön tutkimustuloksiin hyvinvoinnin kohenemisesta eri osa-alueilla lisäävät opinnäytetyöni luotettavuutta. Vaikka syrjäytymistä ja hyvinvointia on vaikea mitata, voidaan niistä silti saada merkkejä havainnoimalla ihmisten elämässä tapahtuvia muutoksia sekä ihmisten omia kokemuksia lisääntyneestä hyvinvoinnista ja yksinäisyyden vähenemisestä. Tämä nousi esille myös opinnäytetyöni tutkimustuloksista. Haastateltavat kokivat hyvinvoinnin lisääntyneen ainakin jossakin määrin sosiaalisten suhteiden kautta. Vahvistunut sosiaalinen pääoma taas lisäsi tutkittavien hyvinvointia hyvän kehän teorian mukaan. Syrjäytymisestä poispäin vievänä merkinä voidaan pitää hankkeen toimenpiteisiin osallistumista ja hankkeen aikana syntyneitä jatkopolkuja.

Tutkimuksen mukaan hankkeen toimenpiteillä on ollut merkitystä tutkittavien toimintakykyyn, arkeen ja taloudelliseen tilanteeseen. 100 % tutkittavista koki hankkeen toimenpiteiden vaikuttaneen positiivisesti arkeen. 67 % vastaajista koki toimenpiteiden kohentaneen toimintakykyä ja taloudellista tilannetta. Kysyttäessä tutkittavilta kokemuksia hankkeen palvelujen riittävydestä, koettiin palveluita pääsääntöisesti olleen sopivasti. Yksi tutkittavista koki palvelut riittämättömiksi, jota osaltaan kuitenkin selittää se, ettei hankepolku johtanut tutkittavan toiveen mukaisesti työllistymiseen. Yhdellä tutkittavalla kokemuksia palveluista ei syntynyt, koska työllistyminen tapahtui niin nopeasti, ettei hän ehtinyt palveluihin osallistua.

Tutkittavien kokemukset tuesta, ohjauksesta ja moniammatillisen yhteistyön toimivuudesta olivat pääosin positiivisia. 33 % tutkittavista koki, ettei saanut tukea ja ohjausta. Muut tutkittavat kokivat, että hanke toi työllisyydenhoidon lähelle tutkittavia ja laaja-alaisempi lähestymistapa koettiin positiiviseksi jatkopolun suunnittelemista varten. Aito välittäminen, lähellä ja läsnä oleminen sekä auttaminen tulivat selkeästi ilmi hankkeen positiivisina puolina tutkittavien vastauksissa. Tutkittavien kokemukset moniammatillisen yhteistyön haasteista liittyivät terveystalvelujen toteutumiseen. Näiden vastauksien perusteella voidaan päätellä, että moniammatillisen yhteistyön toteutumista on edelleen tarvetta kehittää muissa hankkeissa. Tulosten tulkitsemisessa täytyy kuitenkin muistaa huomioida kevään 2020 koronatilanne ja sen tuomat rajoitukset. Henkilökohtainen asiointi organisaatioissa ja palvelujen toiminnot keskeytettiin. Hankeosallistujien palveluiden toteuttamista ja työllistymistä hankaloitti siis ennalta arvaamaton tilanne, johon he eivät itse pystyneet vaikuttamaan.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen sotkamolaisten työttömien kokemuksista työllisyshoidon hankkeesta oli mielenkiintoinen ja opettava kokemus itselleni aloittelevana tutkijana. Kaiken kaikkiaan haastattelut antoivat vastauksen alkuperäiseen opinnäytetyön tavoitteeseen. Opinnäytetyöni tulokset antavat mielestäni hyvin suuntaa Tolokusti Sotkamossa -hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta, vaikka haastateltavia oli pieni kuuden henkilön määrä suhteessa koko hankkeeseen osallistuneisiin 107 asiakkaaseen. Kaikki tutkittavat olivat erilaisia ihmisiä ja käyneet erilaisia polkuja hankkeessa, joten hankkeen vaikuttavuudesta asiakkaiden subjektiivisena kokemuksena opinnäytetyö antoi monenlaisia vastauksia ja havaintoja. Tämän takia opinnäytetyöni onkin nimeltään Asiakkaiden kokemuksia Tolokusti Sotkamossa -työllisyshoidon hankkeesta, koska opinnäytetyöni kertoo asiakkaiden omista kokemuksista hankkeessa olemisesta. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia tukevat TEM:n julkaisema vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus sekä Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus. Kyseisten tutkimuksien tulokset ovat oman tutkimukseni sisällön osalta samanlaisia, tämän koen lisäävän tutkimukseni luotettavuutta.

Pohtiessani tutkimuksen tuloksia asiakkaiden subjektiivisista kokemuksista, huomasin niiden olevan hyvin samansuuntaisia kuin HYTY-hankkeen tulokset. Molemmat hankkeet aktivoivat ja motivoivat osallistujia antaen sisältöä arkeen. Kokemukset taloudellisen tilanteen kohenemisesta ja sosiaalisuuden lisääntymisestä ovat myös yhtenäisiä. Näiden pohjalta voidaankin ajatella työkyvyn koostuvan monesta osa-alueesta, toimintavalmiuksista suhteessa työn psykososiaalisiin ja fyysisiin vaativuselementteihin. Toimintakyvyn voidaan nähdä koostuvan yksilön ominaisuuksien, terveydentilan ja ympäristön välisenä vuorovaikutussuhteena. Käytännön näkökulmasta tutkimukseni tulokset vastaavat todellisuutta, kuten myös HYTY-hankkeen tulokset.

Työ ja varsinkin mielekkääksi koettu työ lisää hyvinvointia ihmisillä. Työttömyys ei ole ominaisuus vaan syy-seuraussuhde jostakin. Syiden selvittäminen on tärkeää työttömyyden vähentämiseksi, siihen vaaditaan asiakaslähtöistä ja palveluohjauksellista työtettä. Työn tekeminen antaa taloudellista turvaa, ihminen koee olevansa aktiivinen ja hyödyllinen omassa ympäristössään sekä olevansa

osa yhteiskuntaa. Me kaikki osallistumme työttömyydestä aiheutuvien kustannuksien maksamiseen veronmaksajina. Opinnäytetyöni tutkimustuloksista on tulkittavissa, että hankkeen tuoma työllisyydenhoidon läheisyys kompensoi TE-palveluiden toimipaikan puuttumista sotkamolaisille työttömille ja lisäsi tietoutta eri palvelumahdollisuuksista. Laaja-alaisempaa lähestymistapaa työttömän tilanteeseen tulee kuitenkin edelleen kehittää. Sosiaali- ja terveystieteiden lähentäminen ja tiiviimpi yhteistyö työllisyydenhoidon kanssa edistäisi jäljellä olevan työkyvyn selvittämisessä ja sen hyödyntämisessä. Hyvinvoinnin sekä työ- ja toimintakyvyn näkökulmasta saataisiin muodostettua tarkoituksen mukainen aktivointi- ja työllisyyspalveluiden kokonaisuus. Nykyisen hallituksen tavoitteet työllisyyden nostamisesta Suomessa edellyttävät yli 55-vuotiaiden ja osatyökykyisten korkeaa työllisyyttä sekä työurien pidentämistä.

Opinnäytetyön tutkimustuloksien pohjalta pystyn toteamaan tutkimuksen olleen hyödyllinen. Opinnäytetyö antaa tietoa Sotkamon kunnalle Tolokusti Sotkamossa -hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta asiakkaiden kokemusten pohjalta. Lisäksi opinnäytetyö antaa tietoa työvoima- ja sosiaalipoliittisten tavoitteiden toteutumisen tasoista näiden kuuden tutkittavan kohdalla. Tuloksien antamaa lisätietoa Sotkamon kunta pystyy hyödyntämään työllisyydenhoidon ja hanketoiminnan kehittämisessä. Lisäksi tuotettua tietoa asiakkaiden kokemuksista pystytään hyödyntämään Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen loppuraportin laatimisessa. Tolokusti Sotkamossa -hanke on toteuttanut nykyisiä työvoima- ja sosiaalipolitiikan tavoitteita.

Opinnäytetyöni aihe oli ajankohtainen ja tärkeä. Opinnäytetyön tekeminen yksin oli kuormittavaa, mutta vastaavasti hyvänä puolena koin sen, että pystyin tekemään opinnäytetyötäni oman aikataulun mukaisesti. Aikataulutuksen haasteena koin sen, että olin koko opinnäytetyöprosessin ajan normaalissa päivätyössä. Haastattelujen ajankohdat jouduin sopimaan alkuiltaan työpäivien päälle, joten pitkän päivän jälkeinen väsymys vaivasi ajoittain. Haastattelujen tekeminen koronatilanteen vuoksi pelkästään puhelimitse oli suhteellisen haastavaa. Vaikka aiempaa tutkijan kokemusta minulla ei ole, koen kuitenkin selviytyneeni siitä yllättävän hyvin, joten varmasti runsas työkokemus puhelimitse tehtävästä asiakaspalvelusta helpotti. Raportin kirjoittaminen työpäivien jälkeen ja viikonloppuisin kuormitti omaa jaksamistani ja vaikutti sitä kautta omaan hyvinvointiini.

Painetun kirjallisuuden löytäminen Sotkamosta opinnäytetyötä tehdessä oli ongelmallista, mutta onneksi teoksia sai lainattua kaukolainaamalla. Iso osa lähteistäni on sähköisiä; työllisyys ja politiikka ovat yhteiskunnallisesti ajankohtaisia asioita, joten internetistä löytyy ajantasaista ja luotettavaa tietoa. Haasteeksi muodostui valittavan aineiston rajaaminen, sillä opinnäytetyöhöni liittyvää teoreettista ja tutkittua tietoa on niin runsaasti. Tiedonhakutaitoni ovat kohentuneet opinnäytetyöprosessin aikana, tämän koen olevan tärkeä taito myös tulevaisuudessa.

Opinnäytetyön tekeminen on opettanut koko prosessista todella paljon, niin aiheesta kuin menetelmistä sekä yleisesti tutkimuksen tekemisestä. Laajaa oppimisen määrää en aloittamisvaiheessa ymmärtänyt enkä osannut arvioida, miten paljon syventymistä tämä vaatii. Oma elämäntilanne hidasti opinnäytetyön tekemistä, mutta sisulla ja kovalla motivaatiolla sain tämän valmiiksi. Onneksi olin varannut riittävästi aikaa opinnäytetyön tekemiseen, tiukka aikataulu olisi varmasti aiheuttanut isoja ongelmia.

Mielestäni koko opinnäytetyöprosessin ajan eettisyys pysyi vahvasti mielessäni. Noudatin tutkimuseettisiä toimintaperiaatteita tarkasti mahdollistaakseni eettisesti hyväksyttävän opinnäytetyön toiminnan ja opinnäytetyön tutkimustulosten luotettavuuden. Opinnäytetyöni tutkimusmuodon takia tulokset eivät ole yleistettävissä, sillä analyysi on tehty pienen kohderyhmän pohjalta. Opinnäytetyössäni onnistuin mielestäni hyvin.

Jatkotutkimusaiheeksi opinnäytetyölleni mietin, että tutkimus voitaisiin tehdä myöhemmin uudestaan vastaavalla aineistonkeruumenetelmällä, jotta saataisiin tietoa hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuudesta pitkällä aikavälillä. Muuttuvatko tutkittavien kokemukset hankkeen vaikuttavuudesta ja jos muuttuvat, mihin suuntaan? Toisaalta hankkeen vaikuttavuudesta voisi tehdä kvantitatiivisen tutkimuksen, johon pystyisi ottamaan mukaan isomman joukon tutkittavia ja sen perusteella tuloksia pystyisi enemmän yleistämään. Kvantitatiivinen tutkimus ei vain ole luotettava tapa hyvinvoinnin mittaamiseen.

LÄHTEET

- Alasalmi, J., Alimov, N., Ansala, L., Busk, H., Huhtala, V-V., Kekäläinen, A., Keskinen, P., Ruuskanen, O-P. & Vuori, L. 2019. Työttömyyden laajat kustannukset yhteiskunnalle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/2019. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 11.7.2020 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161296/16-2019-Tyottomyyden%20laajat%20kustannukset%20yhteiskunnalle.pdf>.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. 2009. Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Arnkil, R., Spangar, T., Jokinen, E., Tuusa, M. & Pitkänen, S. 2015. Kokonaisvoimavarat käyttöön työllisyyden edistämässä. Työllisyyden kuntakokeilun (2012–2015) seurantatutkimuksen loppuraportti. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 47/2015. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 11.7.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74965/TEM-jul_47_2015_web_10072015.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Eurofound 2020. Työmarkkinoiden muutokset. Viitattu 30.8.2020 <https://www.eurofound.europa.eu/fi/topic/labour-market-change>.
- European Commission 2017. Aktiivinen työvoimapolitiikka. Viitattu 11.7.2020 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_active-labour-market-policies_fi.pdf.
- Glesne, C. & Peshkin, A. 1992. Becoming qualitative researchers. An Introduction. London: Longman.
- Hietaniemi, E. 2001. Asiakas verkoston keskipisteenä: Hyviä käytäntöjä syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisemisen ESR-hankkeissa. ESR-Hyvät käytännöt -sarja. Helsinki: Työministeriö. Viitattu 9.9.2020 http://www.rakennerahastot.fi/vanhat_sivut/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/05_asiakas_verkoston_keskipisteenä.pdf.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, R. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Huotari, A. 2015. Kainuun työllisyydenhoidon nykytila ja tulevaisuus - kyselyn tulokset. Kajaani: Kajaanin kaupunki. Viitattu 19.9.2020 http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kainuun_tyollisyyden_nykytila_ja_tulevaisuus.pdf.
- 2016. Tolokusti -Kainuulainen työllisyydenhoidon käsikirja. Kajaani: Kajaanin kaupunki. Viitattu 19.9.2020 <http://www.kajaani.fi/sites/default/files/tolokusti.pdf>.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini: sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Kaipainen, U. 2018. HYTY-kehittämishanke. Loppujulkaisu. Oulu: Oulun Diakonissalaitoksen säätiö. Viitattu 11.9.2020 https://www.odl.fi/tiedostot/Tyoelama-palvelut/Hyty_loppujulkaisu_UK.pdf.

Karhu-Härkönen, K., Kyllönen, M. & Tuomenharju, M. 2018. SOS Kainuu -hanke. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen Kainuussa 2017–2018. Kajaani: Kainuun sote D:35. Viitattu 19.9.2020 <https://sote.kainuu.fi/sites/sote.kainuu.fi/files/documents/library/2019-03/SOS%20Kainuu%20loppuraportti.pdf>.

Kohti työtä Sotkamossa 2019. Kohti työtä -palvelukartat. Kajaani: Kajaanin kaupunki. Viitattu 19.9.2020 http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kohti_tyota_sotkamo.pdf.

Kokko, R-L., Nenonen, T., Martelin, T. & Koskinen, S. (toim.) 2013. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin vaikutusten arviointitutkimus 2009–2013. Hankkeen loppuraportti. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 11.9.2020 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110702/URN_ISBN_978-952-245-980-0.pdf?sequence=1.

Kurvinen, A., Jolkkonen, A., Lemponen, V. & Ylhäinen, M. 2019. Pitkäaikaistyöttömissä on työvoimapotentiaalia. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työelämä 2019:12. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 13.9.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161390/TEM_12_2019_Pitkaaikaistyottomissa.pdf.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 28.12.2012/916.

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 30.12.2014/1369.

Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.

Ohjauspolut 2020. Käyttä pidempää asiakasohjaukseen. Kajaani: Edukai. Viitattu 13.9.2020 <https://www.edukai.fi/wp-content/uploads/sites/4/2020/03/Potkuriohjauspolut.pdf>.

Parpo, A. 2007. Työllistymisen esteet. Helsinki: Stakes. Raportteja 11/2007. Viitattu 7.9.2020 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77021/R11-2007-VERKKO.pdf>.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Pitkäaikaistyöttömien työllistyminen ja syrjäytymisen ehkäisy 2011. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 7/2011. Tuloksellisuustarkastuskertomus 229/2011. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 7.9.2020 <https://www.vtv.fi/app/uploads/2018/07/02084140/pitkaaikaistyottomien-tyollistyminen-2011.pdf>.

Raitasalo, R. 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Helsinki: Kansaneläkelaitos.

Rakennerahastotietopalvelu 2020. Eura 2014 -tietopalvelu. Viitattu 6.9.2020 <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/>.

Rakennerahastotietopalvelu 2020a. Eura 2014 -tietopalvelu. Viitattu 6.9.2020 <https://www.eura2014.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S21300>.

Riipinen, T., Järvinen, A. & Valtakari, M. 2014. Arvio työmarkkinatuen rahoitusuudistuksen vaikutuksista. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 28/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 6.9.2020 <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Arvio+ty%C3%B6markkinatuen+rahoitusuudistuksen+vaikutuksista+01092014.pdf>.

Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi: Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. 2020. Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2020. Strategia 2030. Viitattu 30.8.2020 <https://stm.fi/strategia>.

Sotkamon kunta 2020. Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hanke. Viitattu 19.9.2020 <https://www.sotkamo.fi/tyo-ja-yrittaminen/tyollisyys-2/tolokusti-sotkamossa-hanke/>.

Suomen virallinen tilasto: Työnvälitystilasto (TEM) 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 23.9.2020 https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyonv/.

Sydänmaalakka, P. (toim.) 2014. Tulevaisuuden johtaminen 2020. Älykkään johtamisen näkökulmia. Espoo: Pertec Consulting Oy.

TE-palvelut 2020. Työllistymistä edistävät palvelut ja kulukorvaus. Viitattu 23.8.2020 https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/palvelut_ja_kulukorvaus/index.html.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Sosiaalipolitiikka. Viitattu 11.7.2020 <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka>.

–2020a. Työttömän terveystarkastus. Viitattu 4.9.2020 <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/tulevaisuuden-sosiaali-ja-terveyskeskus/toimivia-toimintamalleja-hankkeiden-tueksi/tyottoman-terveystarkastus>.

Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P. & Köppä, L. 2011. Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 23/2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 30.8.2020 <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Vaikeasti+ty%C3%B6llistyvien+tilannetta+ja+palveluita+selvitt%C3%A4v%C3%A4+tutkimus+19052011.pdf>.

THL SOTKANet 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tilasto- ja indikaattori-pankki SOTKANet. Viitattu 2.8.2020 <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index>.

Tietosuojalaki 5.12.2018/1050.

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2020. Tietosuoja. Viitattu 2.8.2020 <https://tietosuoja.fi/tietosuoja>.

Tilastokeskus 2020. Tilastokoulu. Viitattu 17.8.2020 https://tilastokoulu.stat.fi/verkkokoulu_v2.xql?page_type=esim&course_id=tkoulu_tlkt&lesson_id=5&subject_id=5&example_id=3.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2020. Työllisyys. Viitattu 11.7.2020 <https://tem.fi/tyollisyys>.

– 2020a. Työnvälitystilasto. Työllisyyskatsaus heinäkuu. Viitattu 30.8.2020 <https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/graph/tkat/tkat.aspx?lang=fi&top=2&ssid=2008301259148&sub=21>.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista 2019. Työmarkkinoiden nykytila, kehitysnäkymät ja tavoitetila. Julkaisu 2019:4. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 17.8.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161398/TEM_4_2019_TEM_n%C3%A4kemys_Suomen_ty%C3%B6markkinoista.pdf.

Työpoliittinen aikakauskirja 3/2019. Finnish Labour Review. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 23.8.2020 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161854/Tyopoliittinen%20aikakauskirja%203_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.

Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) 2010. Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 11.9.2020 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80297/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Valtakari, M., Ranta, T., Laasonen, V., Manu, S., Leskelä, R-L., Rauhamaa, H., Uusikylä, P., Huttunen, H-P. & Vauhkonen, T. 2018. Yhteistyörakenteet pitkäaikaistyöttömien, pitkäaikaissairaiden ja maahanmuuttajien palveluissa. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 32/2018. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Viitattu 30.8.2020 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160790/32-2018-Yhteistyorakenteet%20pitkaikaistyottomien%20pitkaikaissairaiden%20ja%20maahanmuuttajien%20palveluissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

- Liite 1. Suostumuslomake tutkimukseen osallistumisesta
- Liite 2. Teemahaastattelulomake 1(2)

Liite 1. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkimuksen nimi	Asiakkaiden kokemuksia Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeesta
Tutkimuksen tekijä	Katja Nivala
Tutkimuksen kohdeorganisaatio	Sotkamon kunta/ Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hanke
Tutkimuksen laatu	Opinnäytetyö (AMK)
Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusmenetelmät	<p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää tukevatko Tolokusti Sotkamossa -työllisyydenhoidon hankkeen toimenpiteet osallistuneiden asiakkaiden työllistymistä tai koulutukseen hakeutumista, sekä onko hankkeen toimenpiteillä hyvinvointia edistäviä vaikutuksia. Tutkimuksessa selvitetään myös hankkeen tuomia vaikutuksia toimintakykyyn ja osallistumisen merkityksiä elämäntilanteisiin, päivärytmiin, rutiineihin ja sosiaalisiin suhteisiin.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua (yksilö)</p>
Tutkimuksen tulosten julkaiseminen	Ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto: Theseus tietokanta (www.theseus.fi)

Minulle on selvitetty tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusmenetelmä. Olen tietoinen tutkimuksen vapaaehtoisuudesta, oikeudestani kieltäytyä osallistumisesta, keskeyttää osallistumiseni, milloin vain tutkimuksen aikana, sekä oikeus kieltää itseäni koskevan aineiston käyttäminen. Olen tietoinen oikeudestani tarkistaa itsestäni tallennetut tiedot, saada tietoa, miten tiedot on kerätty ja käsitelty. Tietoja ei luovuteta eteenpäin vaan ne ovat vain tutkijan tiedossa. Olen tietoinen, että henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon, eikä minun tai läheiseni henkilöllisyys ole tunnistettavissa suoraan, välillisesti tai epäsuorasti minkään tiedon kautta missään tutkimusprosessin vaiheessa. Antamiani tietoja käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti, sekä ne tuhoetaan asianmukaisesti silppurilla opinnäytetyön valmistuttua.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja antamiani tietoja käytetään kyseisen laadullisen tutkimuksen tarpeisiin.

Päiväys, tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2 1(2). Teemahaastattelulomake

Perustiedot:

- Ikä
- Sukupuoli
- Siviilisääty

Elämäntilanne, toimintakyky ja koettu hyvinvointi ennen hanketta

Ohjautuminen Tolokusti Sotkamossa -hankkeeseen

- Mistä sait tiedon hankkeesta?
- Miten ohjautuit hankkeeseen?

Polku Tolokusti Sotkamossa -hankkeessa

- Millainen polku sinulla on ollut hankkeessa?
- Palvelujen riittävyys hankkeessa (lisätä, vähentää)
- Miten koit oman asenteen ja aktiivisuuden hankkeessa?

Työ- ja koulutustilanne

- Ennen hanketta
- Hankkeen aikana (vaikuttiko hanke tilanteen muuttumiseen)
- Hankeen jälkeen (tyytyväisyys tilanteeseen)

Työhön, koulutukseen tai palveluun lähtenyt

- Miten koet saaneesi hankkeelta ohjausta ja tukea työ- tai työkokeilupaisiin liittymään?
- Koulutuspaikkaa/palvelua valittaessa, hakeutumisessa, koulutuksen/palvelun aloittamisessa?

Liite 2 2(2).

Miten koet

- Onko jokin muuttunut sosiaalisissa suhteissa?
- Onko jokin muuttunut päivärutimissa, arkirutiineissa ja vapaa-ajan viettämisessä?
- Onko jokin muuttunut taloudellisessa tilanteessasi?

Tolokusti Sotkamossa -hankkeen merkitys hankkeen aikana ja jälkeen

- Työ/koulutustilanteen tai muun palvelun tilanteen kannalta? (vaikuttiko jokin muu tekijä hanketta enemmän?)
- Toimintakykyyn
- Arkeen (Elämäntilanne, päivärutmi, rutiinit, sosiaaliset verkostot)
- Kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin
- Kokemukset työhönvalmennuksesta
- Kokemukset hankkeen aikana saadusta tuesta ja ohjauksesta
- Kokemukset monialaisen yhteistyön toimivuudesta hankkeen aikana

Miten näet nykyisen elämäntilanteesi ja hyvinvointisi?

Mitkä ovat hankkeen hyvät ja huonot puolet, muutosehdotuksia?

Mitkä olivat omat odotukset/tavoitteet hankkeelle ja täyttyivätkö odotuksesi/tavoitteesi?

Haluatko sanoa jotakin muuta, mikä ei ole tullut haastattelussa esille?